

**KULTTUURIYMPÄRISTÖN ASIAANTUNTIJAN
ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN KEHITTÄMISHANKE**

LOPPURAPORTTI

**TURUN
YLIOPISTO**

ISBN 978-951-29-7608-9 (Sähköinen)

Kulttuuriympäristön asiantuntijan erikoistumiskoulutuksen kehittämishanke
Loppuraportti

Toimittajat: Maunu Häyrynen, Helena Lonkila ja Katrina Virtanen
Kirjoittajat: Maunu Häyrynen, Maaret Louhelainen, Kirsi Niukko,
Laura Tarkkio ja Katrina Virtanen

Julkaisijat:

Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, Pori 2019
Kulttuuriympäristötutkimuksen seura ry, Samfundet för kulturmiljöforskning rf

Julkaisusarjat:

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman julkaisuja 55
Kulttuuriympäristötutkimus 1

Kansikuvat: Smart ja Christopher Rusev, Unsplash-kuvapankki

Sisällys

Saatteeksi	2
Työpajaraportti: Kulttuuriympäristön asiantuntijan erikoistumiskoulutus	5
Kulttuuriympäristöalan digitaaliset kehittämistarpeet	7
Osallistaminen ja asiantuntijuus kulttuuriympäristötyössä	10
Hyödynnettävyys kulttuuriympäristötyössä	14
Kyselyraportti: Kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen tarpeita	17
Johdanto	17
Tutkimustietoon perustuvan erityisosaamisen tarve nyt	17
Keskeiset kulttuuriympäristöalan asiantuntijatarpeet tulevaisuudessa	19
Kulttuuriympäristöalan keskeisiä tulevaisuuden tarpeita	24
Kulttuuriympäristöalan lisäkoulutustarve	26
Vastaajien koulutusala	27
Vastaajien tutkinnot	28
Vastaajien aiempi täydennyskoulutus	29
Vastaajien ammattinimikkeet ja ammattialat	30
Verkostoituminen ja kolme tärkeintä yhteistyökumppania	31
Vastaajien työskentelyalueet	31
Mitä kulttuuriympäristö on	32
Kolme keskeisintä kulttuuriympäristöalan toimijaa tai hallinnonala	33
Keskeisimmät kulttuuriympäristöalan ammattiryhmät	34
Kulttuuriympäristöalaan sisältyviä toimintasektoreita	35
Kulttuuriympäristöalan olennaisimmat koulutusalat	37
Koulutussektorilla toimivien tarjoama koulutus	38
Lopuksi	40
Yhteenveto	41
Lähteet	44
Liitteet	45
Liite 1. Työpajojen osallistujaluettelot	45
Liite 2. Kyselyn jakelu	47
Liite 3. Kyselylomake	48

Saatteeksi

Turun yliopiston maisemantutkimuksen oppiaine koordinoi kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen kehittämishanketta. Hanke perustui vuoden 2015 alusta voimaan tulleeseen yliopistolain uudistukseen. Hanketta johti maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrynen ja siinä työskentelivät FM Kirsi Niukko, FM Maaret Louhelainen, FM Laura Tarkkio ja fil. yo. Katrina Virtanen.

Kulttuuriympäristö ja maisema ovat yhteisön ja ihmisen muistin ja identiteetin tärkeä osa. Niiden ylläpito ja kehittäminen lisää alueiden elinvoimaa ja viihtyisyyttä sekä toteuttaa monia kestävyystavoitteita. Globaalit ja paikalliset muutokset vaikuttavat sekä kulttuuriympäristöihin ja maisemiin että niiden parissa tehtävään työhön, mikä luo alalle jatkuvaa uudistuspainetta. Ihmisten suhde niihin, niiden merkityksiin sekä muihin niiden parissa toimiviin muuttuu. Samalla hallinto elää murrosvaihetta etenkin alue- ja paikallistasolla. Toimintojen ulkoistaminen, lisääntyvät hyödynnettävyysspainet ja työn digitalisoituminen muovaavat osaltaan kenttää. Myös koulutuksen ja tutkimuksen rakenteita uudistetaan jatkuvasti.

Kulttuuriympäristö ja maisema ovat ajankohtaisia sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Suomessa valtiolta on inventoinut ja suojellut sekä valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä että valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2014 periaatepäätöksen kulttuuriympäristöstrategiasta, joka linjaa alan hallintoa ja koulutusta. Suomi on myös osallistunut aktiivisesti Euroopan Neuvoston ja Unescon toimintaan kulttuuriympäristöjen vaalimiseksi sitoutuen mm. Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen (2000) tavoitteisiin maisemien tunnistamisesta, niiden arvojen selvittämisestä, ihmisten maisematietoisuuden lisäämisestä sekä maisema-alan asiantuntijoiden kouluttamisesta. Kulttuuriympäristöä ja maisemaa koskee myös Faron puiteyleissopimus kulttuuriperintöosalistumisesta, johon Suomi valmistautuu liittymään.

Suomalaisen hallinnon käyttämä kulttuuriympäristön käsite on käytännössä yhtenevä kansainvälisessä suojelukeskustelussa käytetyn maiseman käsitteen kanssa. Kulttuuriympäristöä tai maisemaa tutkitaan meillä eri näkökulmista useissa yliopistoissa, korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa. Tieteenaloja ja tutkimusnäkökulmia on lukuisia luonnontieteistä humanistisiin ja yhteiskuntatieteisiin sekä taiteelliseen tutkimukseen. Tutkimus on sekä perustutkimusta että soveltavaa tai kehittämistutkimusta, usein samassa tutkimuksessa voi yhdistyä useamman näistä tavoitteita. Kulttuuriympäristö- tai maisemantutkimusta luonnehtivatkin monialaisuus sekä tutkimuksen ja käytännön läheinen vuoropuhelu.

Kulttuuriympäristöalan rajanpintaluonne, monenkeskisyys ja dynaaminen muutos ovat yleistyviä työelämän piirteitä muuallakin. Alan koulutuksen kehittäminen palvelee varsinkin humanistista ja teknistä koulutusala, joiden piiristä kulttuuriympäristöasiantuntijat useimmin valmistuvat, vaikka alalla toimii monien muiden-

kin alojen edustajia juristeista metsänhoitajiin. Alalle on syntynyt sekä ammatillisia että tutkijaverkostoja, joihin myös koulutuksen kehittäminen voi tukeutua.

Yliopistojen työelämälähtöinen tutkinnon ulkopuolinen koulutus on noussut aika ajoin keskusteluun ja valtiovalta on pyrkinyt kehittämään rahoitusinstrumentteja sen tukemiseksi (ks. Kestävä ja dynaaminen yhteistyö 2005). Taustalla ovat olleet opetus- ja kulttuuriministeriön tai sen edeltäjän opetusministeriön sekä yliopistojen toistuvat vaikeudet kohdentaa yliopistokoulutusta työelämän muuttuvien tarpeiden mukaisesti sekä työelämän piiristä kantautuneet vaatimukset elinikäisestä koulutuksesta myös yliopistotasolla. Yliopistojen täydennyskoulutuksen ja avoimien yliopistojen tarjonta on koettu liian suppeaksi ja yliopistolähtöiseksi kohtaamaan näitä vaatimuksia. Toisaalta erikoistumiskoulutukset on nähty myös yrityksenä lisätä korkeakouluopintojen maksullisuutta.

Parannuskeinoiksi on esitetty laajempia yliopistojen ja työelämän yhteistyönä toteutettavia kokonaisuuksia, kuten oppisopimusperusteisia koulutuksia tai viimeksi erikoistumiskoulutuksia, joista haluttiin rakentaa uusi työelämälähtöinen koulutusmuoto yliopistojen tutkinto- ja täydennyskoulutuksen rinnalle. Nämä mahdollisti vuoden 2015 alusta voimaan astunut yliopistolain muutos – vastaava muutos ja pilotointivaihe käytiin läpi myös ammattikorkeakouluissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoitti erikoistumiskoulutusten valmistelua ja koulutuspilotteja vuoteen 2017 asti ja jakoi vielä vuonna 2018 rahoitusta osajien kouluttamiseen, mikä kattoi myös erikoistumiskoulutukset.

Turun yliopiston maisemantutkimuksen oppiaine veti kahta kulttuuriympäristöalan asiantuntijan erikoistumiskoulutuksen rahoitushakemusta erikoistumiskoulutuksen valmisteluun ja pääsi toisella hakukerralla loppumetreille asti jääden kuitenkin vaille rahoitusta. Kolmas hakukierros koulutuspilottia varten kuivui kasaan, kun yliopistojen rakennemuutos asettui osalle hakijatahoista esteeksi erikoistumiskoulutusten valmistelulle. Tätä kirjoitettaessa on tekeillä yliopistojen uusi rahoitusmalli, jossa tutkinnon ulkopuolista koulutusta on esitetty osaksi niiden rahoituskehystä, kuten erikoistumiskoulutusten alkuperäinen tavoite oli – nykyinen rahoitusmalli mahdollistaa kustannusten kattamisen vain korkeilla osallistumismaksuilla, mikäli ulkopuolista rahoitusta ei ole.

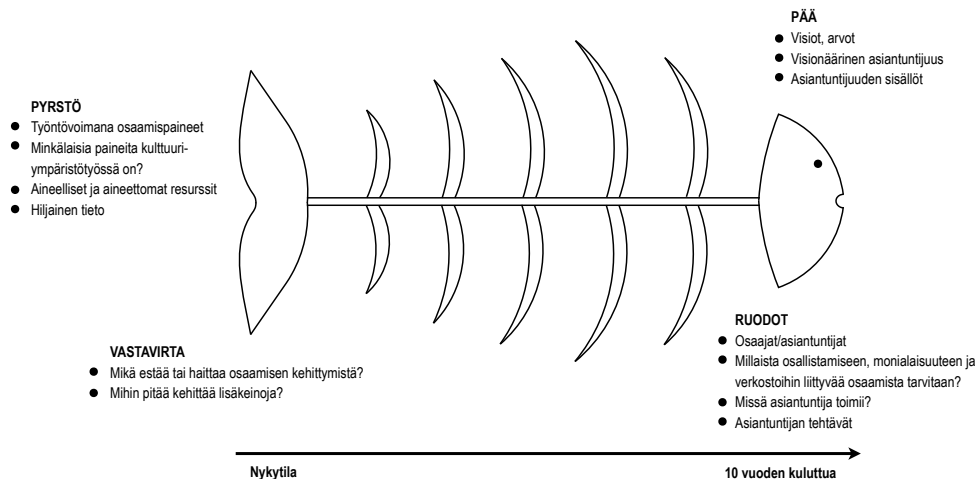
Kulttuuriympäristöalan asiantuntijan erikoistumiskoulutuksen valmistelu käsitti alan työelämän tarpeiden kartoituksen, joka vietiin läpi vuosina 2015 – 2017 pohjaksi yliopistojen väliselle sopimukselle erikoistumiskoulutuksen tuottamisesta. Turun yliopiston lisäksi valmisteluun osallistuivat eri vaiheissa useat humanistista koulutusala edustavat Helsingin, Tampereen, Jyväskylän, Itä-Suomen ja Oulun yliopistojen sekä Åbo Akademin oppiaineet sekä lisäksi Aalto-yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Lapin yliopisto ja Hämeen ammattikorkeakoulu. Kulttuuriympäristöalan työelämää edusti laaja joukko toimijoita Museovirastosta, ympäristöministeriöstä, maakuntamuseoista ja ELY-keskuksista alan yrityksiin.

Valmistelun yhtenä lähtökohtana toimi ympäristöministeriön johdolla valmisteltu valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia (2015), jossa mm. kannustettiin alan yliopistokoulutuksen kehittämiseen. Hakijayliopistot ja työelämän edustajat näkivät, että kulttuuriympäristöala muodostaa kestävä kehityksen kannalta keskeisen tulevaisuuden työelämän osa-alueen. Sen merkitys korostuu yhtä lailla tasapainoisen yhdyskuntarakenteen suunnittelussa, asuinviihtyvyyden lisäämisessä, ympäristön monimuotoisuuden säilyttämisessä tai ilmastonmuutoksen hillinnässä ja sopeutumisessa. Alan nykyinen koulutus on hajonnut eri tahoille eikä yhteistä asiantuntijuutta ole kovin helppo määritellä. Sellaista kuitenkin tarvittaisiin tuleviin haasteisiin, kuten digitalisaation etenemiseen, lisääntyviin osallistumisen vaatimuksiin ja hyödynnettävyyden näkökohtien uudelleen painotukseen vastaamiseksi.

Valmistelu koostui neljästä työpajasta sekä työelämän tarpeita kartoittaneesta kyselystä. Työpajoissa käytiin monipuolista mutta jäsentynyttä keskustelua kulttuuriympäristöalan nykytilasta ja tulevaisuudesta, joita myös kyselyvastauksissa pohdittiin laajasti. Tulokset on koottu tähän raporttiin, tarkoituksena saada koottu tieto palvelemaan kulttuuriympäristöalan koulutuksen kehittämistä. Raportti muodostaa parin Kulttuuriympäristötutkimuksen seuran ympäristöministeriön tuella julkaisemalle kulttuuriympäristöalan tutkimuksen kartoitukselle (Kouvola 2017) ja seura on osallistunut sekä erikoistumiskoulutushankkeen että tämän julkaisun valmisteluun.

Kiitän Kulttuuriympäristötutkimuksen seuran hallitusta ja kaikkia kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen valmisteluun eri vaiheissa osallistuneita arvokkaasta panoksesta sekä Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmaa prosessin tukemisesta. Erityisesti haluan kiittää raportin kirjoittamiseen ja toimittamiseen osallistuneita Kirsi Niukkoa, Maaret Louhelaista, Laura Tarkkiota ja Katrina Virtasta.

Maunu Häyrynen

Ensimmäisessä yliopistojen ja työelämän edustajien yhteisessä suunnittelutyöpajassa päädyttiin esittämään kulttuuriympäristöalan asiantuntijuuden kehittäminen kalanruotokuviona. Työpajassa tunnistettiin tärkeimmiksi painopistealueiksi digitaalisuus, osallistuminen ja hyödynnettävyys. Ideointi: Kirsi Niukko

Työpajaraportti: Kulttuuriympäristön asiantuntijan erikoistumiskoulutus

Kulttuuriympäristön asiantuntijan erikoistumiskoulutuksen kehittämishanke kartoittaa koulutuksen tarpeita ja muodostaa alustavia koulutusteemoja. Kuva: Dmitry Ratushny

Työpajan lähtökohdat ja tavoitteet

Kulttuuriympäristön asiantuntijan erikoistumiskoulutuksen kehittämishankkeen ennakoiva työpaja pidettiin Helsingissä 4.9.2015. Tarkoituksena oli kartoittaa erikoistumiskoulutuksen tarpeita ja muodostaa alustavia koulutusteemoja. Työpaja koostui kahdesta alustuspuheenvuorosta, neljästä työryhmän keskustelusta sekä yhteisestä loppukeskustelusta. Myöhempien työpajojen teemat perustuivat ensimmäisen tuloksiin.

Työpajan alustuspuheenvuorossa dosentti, FT Katriina Siivonen Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta Turun yliopistosta puhui asiantuntijuudesta kulttuuriympäristöalalla muutoksen näkökulmasta. Hänen mukaansa toimintaympäristöt ja organisaatorakenteet tulevat lähitulevaisuudessa muuttumaan kulttuuriympäristöalalla. Siivonen kehotti keskustelijoita pohtimaan suhdetta ympäristöön nyt ja tulevaisuudessa ja kannusti tarkastelemaan arvoja, jotka tulevat ohjaamaan kulttuuriympäristötyön tekemistä ja asiantuntijuutta. Lisäksi olisi hyvä pohtia oppimistavoitteita, joilla asiantuntija- ja osaamistarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan tulevaisuudessa.

Kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen rahoitukseen ja kysyntään liittyvät yksityiskohdat nousivat esille alustuspuheenvuorojen jälkeen. Koska kulttuuriym-

päristö on hajoamassa eri sektoreille, on tärkeää huomioida, että erikoiskoulutuksille tulee olemaan jatkossa enemmän kysyntää.

Ryhmäkeskustelut

Työpajan keskustelijat olivat kulttuuriympäristöalalla työskenteleviä työ- ja elinkeinonelämän edustajia ja heitä oli paikalla yhteensä kolmekymmentä henkilöä 21 eri organisaatiosta. Keskustelijat jakautuivat neljään työryhmään. Ensimmäinen ryhmä keskusteli asiantuntijuudesta verkostoissa ja organisaatioissa. Työryhmä keskittyi pohtimaan minkälaista osaamista ja asiantuntijuutta tarvitaan työnkuvien kehittämisessä ja eri sidosryhmien välisessä vuorovaikutuksessa kulttuuriympäristöprosesseissa. Keskustelijoiden näkemyksen mukaan tulevaisuudessa perinteisiä organisaatioita ja erilaisten ammattiryhmien sektoroituneisuutta ei enää välttämättä olisi. Esimerkiksi valtiollisten ja maakunnallisten organisaatioiden rajapinnat väljentyisivät. Erikoistumiskoulutuksen saavat opiskelijat tulisivatkin toimimaan laajasti erilaisilla monialaistuvilla sektoreilla Kulttuuriympäristön muutos vaatii sopeutumiskykyä ja erityisen tärkeäksi koetaan kyky vastata erilaisiin tarpeisiin. Kulloinkin käytettävissä olevat resurssit asettavat tälle omat rajoituksensa.

Toisen työryhmän aiheena oli uusien ja erityisesti monialaisten osaamistarpeiden tunnistaminen ja jäsentyminen kulttuuriympäristötyössä. Keskustelijat katsoivat, että usein marginaaliseksi mielletyllä kulttuuriympäristöalalla on laaja asiantuntijuuden ja verkosto-osaamisen tarve, sillä nykyiset roolitukset ovat muuttumassa. Kolmas sektori ja konsultit tulevat olemaan tärkeässä asemassa, ja viranomaiset tulevat luomaan toiminnalle kehyksiä. Kulttuuriympäristösektorin ulkoiset vuorovaikutustaidot ja sisäiset kommunikointitaidot korostuvat. Laaja-alainen ymmärrys alalla kasvaa erikoistumiskoulutuksen myötä, ja esimerkiksi eri toimijoiden teknisten ja taloudellisten kysymysten hallinnantarve lisääntyy. Työryhmän mukaan tavoitteena onkin uskottava monialaisuus. Haasteena alalla nähdään muun muassa resurssipula, kommunikaatiovaikeudet, hallinnon hitaus ja heikko osallistuminen.

Kolmas työryhmä lähestyi aihetta osallistumisen näkökulmasta. Kulttuuriympäristöalan ammattikenttä nähtiin tässäkin ryhmässä tulevaisuudessa moninaisena ja sen nähtiin sisältävän paljon eri toimijoita ja osaamista eri aloilta. Osallistumistoiminnan haasteiksi koettiin muun muassa kohderyhmien ikäjakauma, yksilökeskeisyys, monikulttuurisuus ja modernin kulttuuriympäristön hoidon ongelmallisuus. Vuorovaikutus- ja verkostoitumistaitojen hallinta, erityisesti digitaaliset taidot, nähtiin välttämättömäksi osallistumistoiminnassa. Myös kulttuuriympäristökasvatuksen lisääminen erityisesti ikääntyvän väestön keskuudessa, yrittäjyyden lisääntyminen, ympäristöjen tuotteistaminen ja luonnonvarojen hyödyntäminen suojelunäkökulmat huomioon ottaen nähtiin tulevaisuuden osallistumisen välineinä.

Neljäs, monialaisuutta pohtinut työryhmä alleviivasi, että tulevaisuudessa kulttuuriympäristöt nähdään monimuotoisina kokonaisuuksina, jossa myös luonnonympä-

ristöt otetaan huomioon. Erilaisten kulttuuriympäristöjen tunnistaminen on tärkeää ja siksi tarvitaan erityisesti kulttuuriympäristöjen luku- ja tulkintataitoja, jotta erilaiset asiantuntijat voidaan saattaa yhteen. Haasteina nähtiin resurssipula, alan marginaalisuus ja muutosvastarinta.

Yhteenvedo koulutustarpeista ja -teemoista

Työryhmien keskusteluissa voitiin nähdä samansuuntaisia korostuksia, ja loppukeskustelussa esille nousi viisi erityistä kokonaisuutta: *viestintä, prosessit, talouskysymykset, tekniset vaatimukset ja yrittäjyys*.

Keskustelijoiden mukaan kulttuuriympäristön asiantuntijoiden tulevaisuuden **viestinnässä** tiedon popularisointi oli avainasemassa, jotta ammattikieli olisi koko kentän luettavissa ja ymmärrettävissä. Koulutuksessa olisi hyvä syventyä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitojen kehittämiseen sekä perehtyä myös kulttuuriympäristöjen luku- ja tulkintataitoihin. Viestinnän kokonaisuudessa tärkeiksi katsottiin lisäksi sosiaalisen median viestintätaidot sekä poikkialaisen työskentelyn taidot.

Prosessien kokonaisuudessa keskustelijat katsoivat kulttuuriympäristötoimintaa instituutioiden näkökulmasta, jossa hallinnollisen osaamisen taidot korostuivat. Kulttuuriympäristön asiantuntijan tulisi hallita muun muassa neuvottelutaidot, jotta monipuolinen osallistaminen mahdollistuisi.

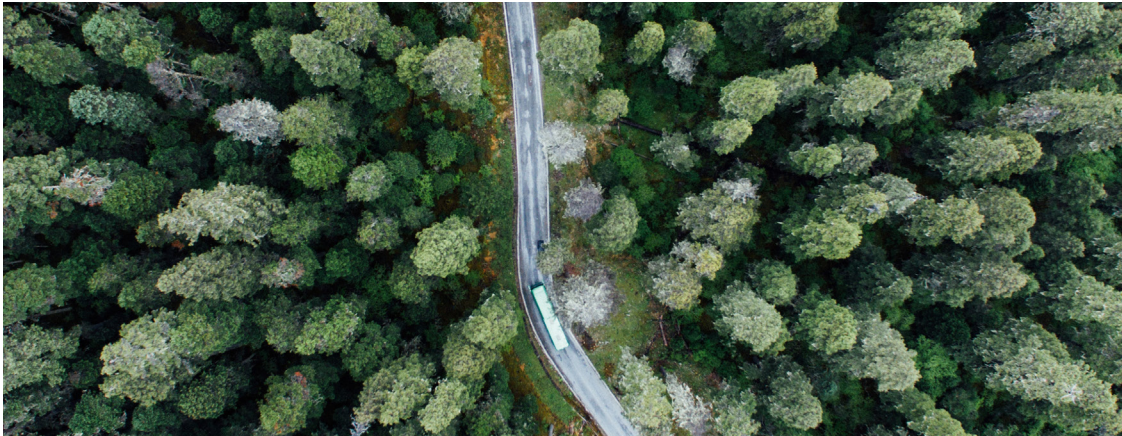
Keskustelijat ottivat **talouskysymykset** huomioon etenkin kulttuuriympäristöjen hyödynnettävyyden kannalta. Tässä nousivat esille erityisesti resurssienhallintataidot. Tärkeäksi nähtiin myös yritysmaailman osallistuminen koulutukseen, jotta tietoisuus kulttuuri- ja kulttuuriympäristöarvojen huomioimisesta ja hyödyntämisestä osana yritystoimintaa lisääntyisi.

Teknisten vaatimusten nähtiin olevan kasvussa koko ajan, joten koulutuksen sisällön pitäisi olla monialaista. Kulttuuriympäristön asiantuntijoiden tulee hallita erilaisia sovelluksia ja asiantuntijan on tärkeää osallistua myös sovelluskehittämiseen yhdessä sovelluskehittäjien kanssa. Erikoistumiskoulutuksen on hyvä sisältää myös **yrittäjyysosaamista**, sillä osa asiantuntijoista ryhtyy toimimaan ellei jo toimi yrittäjinä.

Kulttuuriympäristöalan digitaaliset kehittämistarpeet

4.9.2015 järjestetty työpaja käynnisti kolmen teematyöpajan sarjan, jossa suunniteltiin alan asiantuntijoiden työelämälähtöistä erikoistumiskoulutusta. Sarjan ensimmäinen työpaja järjestettiin Tieteiden talossa Helsingissä 18.4.2016 ja siihen osallistui yhteensä 16 työ- ja elinkeinoelämän alalla työskentelevää henkilöä seitsemästä eri organisaatiosta.

Työpaja koostui kuudesta alustuspuheenvuorosta, kahden työryhmän keskustelusta sekä loppukeskustelusta. Alustuspuheenvuoroissa esiteltiin digitalisaatioon liittyviä ajankohtaisia hankkeita kulttuuriympäristöalan keskeisissä organisaatioissa. Työpajojen tuloksena hahmoteltiin neljä koulutuskenttää.

Digitaalinen aikakausi tarjoaa kulttuuriympäristötoimijoille lukuisia uusia mahdollisuuksia. Asiantuntijakoulutuksessa on huomioitava alan jatkuva muutos. Kuvat: Hanson Lu ja Gerd Altmann

Alustukset

Museoviraston arkiston tietopalveluosaston johtaja Vesa Hongisto esitteli Museoviraston verkossa olevaa tietoaineistoa. Kulttuuriympäristödata muodostuu rekisteriaineistoista, tutkimusraporteista ja kuvista. Rekisteriaineisto käsittää metatietoja ja paikkatietotuotteita, jotka ovat ladattavissa Museoviraston sivuilta. Raporteista keskeisintä dataa ovat arkeologiset kaivausraportit sekä rakennushistorialliset tutkimusraportit ja kuvista digitaalinen kuva-aineisto, jonka aineistoon on avoin rajapinta. Museoviraston tietoaineistot ovat pääosin vapaasti käytettävissä, ja käyttäjiä tiedetään olevan paljon, vaikka tietoa käyttäjistä ei aktiivisesti kerätä.

Kansalliskirjaston palvelusuunnittelija Maria Virtanen esitteli Finna.fi -palvelua avoimen tiedon näkökulmasta. Palvelun aineistosta osa on vapaasti saatavilla ja osa vaatii tunnistautumista. Finna.fi -palvelussa on runsaasti teksti-, kuva- ja paikkatietoaineistoa, ja aineistoihin sisältyy avoimia metadata- ja rajapintapalveluja. Eesityksen pohjalta syntyneen keskustelun mukaan avoimeen tietoon liittyviä osaamistarpeita voisivat

olla esimerkiksi juridiset kysymykset, kuvailuun liittyvä osaaminen, toiminnan suunnittelussa huomioon otettavat käytön ja saatavuuden kysymykset sekä valmiudet hyödyntää joukkoistamisen tuloksia.

Museoviraston projektipäällikkö Helena Ranta kertoi vuonna 2014 käynnistyneestä Arkeologisen kulttuuriperinnön opas -hankkeesta, jonka tarkoituksena oli koota yhteen olemassa olevat muinaisjäännösten kuvaukset ja täydentää niitä sekä tuottaa uusia kuvauksia. Tulokset oli tarkoitettu kaikille arkeologisen kulttuuriperinnön ja sen suojelun kanssa työskenteleville, kuten viranomaisille ja asiantuntijoille. Alalla toimivat ammattiarkeologit ja alan opiskelijat voivat osallistua kuvausten tuottamiseen. Kollektiiviseen kirjoittamiseen liittyy kuitenkin kehittämistarpeita, kuten taito määrämittaisen, kiteytetyn tekstin tuottamiseen. Alustuksen jälkeisessä keskustelussa ehdotettiin muun muassa tiedon tuottamista joukkoistamalla hyödyntäen jo olemassa olevia menetelmiä, kuten esimerkiksi vuorovaikutteista eHarava -paikkatieto-ohjelmistoa.

Kulttuuriympäristötiedoista ja siihen liittyvistä tietojärjestelmistä kertoi Museoviraston erikoistutkija Sirkka-Liisa Seppälä. Kulttuuriympäristötieto kytkeytyy yleensä paikkoihin ja se on jatkuvaa, muuttuvaa ja kumuloituvaa. Kulttuuriympäristön julkisten tietovarantojen tuottajia ja ylläpitäjiä ovat kunnat ja maakunnan liitot, Museovirasto, ympäristöhallinto, Metsähallitus, tutkimuslaitokset, muut julkisyhteisöt ja kansalaiset. Alan tietojärjestelmiä kehittävät ja käyttävät erityisesti maakuntamuseot, Museovirasto, Suomen ympäristökeskus ja Metsähallitus. Kulttuuriympäristötiedon vahvuutena on sen runsaus ja digitalisoinnin edetessä tiedon käyttömahdollisuudet ovat rajattomia. Haasteina koetaan muun muassa sektoituneet ja hajautuneet toimintatavat, juridiset esteet ja tiedon käyttöön liittyvät ongelmat.

Turun yliopiston digitaalisen kulttuurin professori Jaakko Suominen kertoi sosiaalisen median hyödynnettävyydestä kulttuuriympäristöalalla. Suomisen mukaan kulttuuriympäristötoimijoilla on sosiaalisen median kautta monenlaisia mahdollisuuksia välittää tietoa. Pelillistäminen on yksi uusista keinoista houkutella myös nuoria toimijoita kulttuuriympäristöjen pariin. Esimerkiksi kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman digitaalisen kulttuurin opiskelijat toteuttivat Itupiilo-pelin yhteistyössä Viherympäristöliiton, Kaupunginpuutarhurien Seuran ja Kekkilän kanssa osana valtakunnallista Vihervuosi 2016 -kampanjaa. Pelin tarkoituksena oli innostaa nuoria aikuisia puutarhaharrastukseen. Esityksen jälkeisessä keskustelussa todettiin, että uusien käyttöympäristöjen luominen ei ole aina välttämätöntä, vaan valmiit käyttöympäristöt ovat hyödynnettävissä sellaisinaan.

Ryhmäkeskustelut

Alustusten jälkeen käytyjen keskustelujen pohjalta jatkettiin koulutustarpeiden kartoittamista työryhmissä, jotka keskittyivät avoimeen tietoon ja paikkatietoon.

Ensimmäinen työryhmä korosti, että avoimen kulttuuriympäristötiedon tuottamisessa on tärkeää tiedon avaaminen eri kohderyhmille, sillä perinteinen viranomaistyö ei riitä. Kulttuuriympäristöprosessien tunnistaminen sekä hallitseminen edellyttävät viranomaisprosessien tuntemusta. Käyttäjällä tulee olla myös lakiosaamista liittyen avattavan tiedon luonteeseen ja siihen minkälaista tietoa saa ja ei saa avata. Myös verkostoyhteistyön sekä rajapinta- ja järjestelmäosaamisen taidot korostuvat.

Toisen työryhmän mukaan paikkatieto-osaamisessa tärkeä koulutustarpeeseen liittyvä kehittämiskohde oli vuorovaikutteiseen paikkatietoon liittyvä osaaminen. Tärkeiksi koettiin myös historiallisen paikkatiedon osaamisen kehittäminen liittyen esimerkiksi karttojen käyttöön ja lähdekritiikkiin, sekä visualisoinnissa esimerkiksi lisättyyn todellisuuteen liittyvä osaaminen. Työryhmä katsoi lisäksi, että oman paikkatietoaineiston tuottamisen taidot on hyvä hallita.

Työpajan tuloksena neljä koulutuskenttää

Digitaalisten kehittämistarpeiden teematyöpajan tuloksena muodostui neljä koulutuskenttää, joista kahteen ensimmäiseen liittyy toimintaympäristöjen, rajapintojen, prosessien ja strategisten valmiuksien jatkuva muutos. Muutokset tulisi huomioida ja päivittää koulutusta järjestettäessä.

Ensimmäinen koulutuskenttä käsittää tilaajan ja tuottajan sekä digitaalisen kulttuuriympäristön käyttäjän osaamiseen liittyvät koulutustarpeet. **Toinen kenttä** liittyy avoimen tiedon yhdistelemiseen, standardeihin, käyttöoikeuksiin sekä tiedon analysointiin, tietosuojaan ja käyttöoikeuksiin. **Kolmannessa koulutuskentässä** tulee ottaa huomioon joukkoistaminen, tuottaminen, osallistaminen, verkostoyhteistyö, kollektiivinen tiedon tuottaminen, viestintä ja vuorovaikutus, ja **neljännessä** datalähteet sekä tekniikka.

Osallistaminen ja asiantuntijuus kulttuuriympäristötyössä

Erikoistumiskoulutushankkeen toinen kulttuuriympäristöalan toimijoille suunnattu teematyöpaja järjestettiin Tampereen yliopistolla 7.10.2016 ja siihen osallistui yhteensä 17 henkilöä kahdestatoista eri organisaatiosta. Työpajan teemana oli osallistaminen ja asiantuntijuus kulttuuriympäristötyössä ja sen tuloksena syntyi katsaus asiantuntijan osaamistarpeisiin. Ryhmä- ja loppukeskusteluja edelsivät osallistamiseen ja asiantuntijuuteen liittyvät alustuspuheenvuorot lyhyine keskusteluosuuksineen.

Alustuspuheenvuorot

Mitä toimenkuvaa varten koulutetaan? Mitä taitoja osallistujilla tulee olla? Maunu Häyrynen avasi työpajaa puhumalla yhteisöllisyydestä ja osallistamisesta kulttuuriympäristöjen näkökulmasta. Häyrynen näki kulttuuriympäristöalan haasteina resurssien kapenemisen ja normien purkamisen. Hänen mukaansa tulevaisuuden osallistumistoiminnassa tietoa sekä ottavat vastaan että myös tuottavat samat ihmiset. Silloin asiantuntijatieto tulee perustella hyvin, sillä se kyseenalaistetaan herkästi. Osallistuminen voi olla myös manipuloivaa esimerkiksi kaavaosallistamisen yhteydessä tai valtauttavaa esimerkiksi päätöksentekoon osallistuttaessa.

Tutkija Kreetta Lesell Pirkanmaan maakuntamuseosta puhui osallistamisen mahdollistamisesta kulttuuriympäristötyössä. Lesellin mukaan resurssipula vaikeuttaa irtautumista viranomaistyöstä maakuntamuseotasolla. Viranomaistyön kiireisen luonteen vuoksi kulttuuriympäristökohteiden hoidolle ja niistä kertomiselle ei jää aikaa, jolloin kolmannen sektorin merkitys kulttuuriympäristötyössä kasvaa. Lesell kertoi esimerkinomaisesti Pirkanmaan maakuntamuseon Adoptoi monumentti-ohjelmasta, missä kulttuuriympäristöalan asiantuntijat ovat toimineet kulttuuriympäristötyön mahdollistajina. Ohjelmassa yhdistykset tai muut ryhmät hoitavat pienhköjä rakennuksia tai arkeologisia kohteita. Maakuntamuseo tukee ja neuvoo. Kohteille tulee usein opastaulu. Samalla tietoisuus niistä kasvaa. Adoptoijat voivat kerätä kohteesta myös tarinoita ja järjestää tapahtumia niissä. Toiminta tekee näkyvämmästä kohteista näkyviä. Pirkanmaan maakuntamuseo tekee sopimukset maanomistajien ja muiden tahojen kanssa. Toiminnassa tulee tuntee muinaisjäännöksiä ja kulttuuriperintöä koskeva lainsäädäntö, arkeologisten kohteiden hoito, perinnerakentaminen ja rakennusten kunnon ylläpito. On myös tärkeää hallita media- ja sidosryhmäosaaminen sekä koulutustaidot.

Ylitarkastaja Leena Lusa Pirkanmaan ELY-keskuksesta kertoi osallistumisen keinoista suunnittelussa. Lusan mukaan maankäyttö- ja rakennuslakia ollaan uudistamassa ja siksi hän pohtii kulttuuriympäristöjen asemaa uudistamisprosessin jälkeen. Hän kysyy lisäksi, miten osallistamisen onnistumista voitaisiin arvioida. Osallistaminen lanseerattiin osaksi maankäyttö- ja rakennuslakia jo 1990-luvulla ja siten kaavaproessi mahdollistaa osallistamistoiminnan. Osallistamis- ja arviointisuunnitelma OAS sisältää osallisten määrittelyn, kaavan vaikutusten arvioinnin ja ottaa huomioon kulttuuriympäristöarvot. Lusan mukaan kulttuuriympäristötyössä tulisi selvittää miten kaava vaikuttaa osallisiin ja missä vaiheessa kenelläkin on mahdollisuus vaikuttaa ja millä keinoin.

Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkija Susanna Mikkonen puhui asiantuntijuudesta ja asiantuntijuuden kehittymisestä. Mikkonen viittasi Päivi Tynjälän (2006) integratiivisen pedagogiikan malliin, jonka mukaan asiantuntijuuden pääkomponentit ovat teoreettinen, käytännöllinen ja kokemuksellinen tieto, sekä itsesääteletieto ja sosiaalikultuurinen tieto. Koulutus, pitkä työura ja henkilökohtaiset ominaisuudet luovat ainoastaan pohjan asiantuntijuudelle. Asiantunti-

juuden kehittymiseen vaikuttavat muun muassa korkeatasoinen osaaminen tietyltä ammattialalta tai harrastuksen piiristä, pitkäkestoinen työmuisti sekä kyky valikoida ja keskittyä olennaiseen informaatioon. Myös voimakas sisäisen kehittymisen ja kehittämisen tarve sekä jatkuva oppiminen katsotaan tärkeiksi ominaisuuksiksi. Mikoksen mukaan modernissa työelämässä asiantuntijuuden voidaan katsoa perustuvan työryhmien ja asiantuntijaverkostojen työhön ja ennen kaikkea kykyyn tunnistaa, mistä asiantuntemusta löytyy.

Keskusteluissa hahmottui erilaisia kulttuuriympäristöalan asiantuntijaryhmiä. Keskustelijat lukivat yhteen ryhmään muun muassa kyläyhdistykset ja muut aktiivit, vahvat kansalaistoimijat, yhden asian liikkeet ja kansalaiset. Omana ryhmänään nähtiin myös omaan lähiympäristöön erikoistuneet aktiivit, jotka olivat yleensä koulutusmyönteisiä. Heitä olivat esimerkiksi opettajat, lehtorit ja opinto-ohjaajat. Kolmannen sektorin toimijat nähtiin myös omana asiantuntijaryhmänään, sillä erilaisista säätiöistä, yhteisöistä ja järjestöistä heijastuu yleensä hyvinvointi- ja yhteiskunnallisia näkökulmia. Neljäs ryhmä muodostui luonto- ja liikuntamatkailun edustajien, eräoppaiden ja sekä luonnossa että kulttuuriympäristöissä liikkuvien alan yrittäjien ympärille. Ryhmän haasteena nähtiin kuitenkin se, että sen toimijoilta voi puuttua kulttuuriympäristöjen asiantuntijuus. Edellä mainittujen ryhmien lisäksi niin sanottua hiljaista asiantuntijatieta saattaa keskustelijoiden mukaan löytyä myös esimerkiksi maataloustoimijoilta, rakennusinsinööreiltä ja tekniseltä alalta.

Ryhmäkeskustelut

Työryhmät määrittelivät alustusten pohjalta konkreettisia osallistamiseen ja osallistumiseen liittyviä koulutustarpeita, joihin kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen tulisi pystyä vastaamaan. Ensimmäinen työryhmä keskittyi kulttuuriympäristöosallistamiseen painottaen kohteiden tunnistamisen ja hoidon näkökulmaa, ja toinen työryhmä suunnitteluosallistamista lakisääteisen osallistamisen ja muiden maankäyttöintressien yhteensovittamisen näkökulmasta.

Ensimmäinen työryhmä katsoi, että kulttuuriympäristön asiantuntija on osallistumisen mahdollistaja. Keskustelussa nousivat koulutustarpeista esille erityisesti kulttuuriympäristötietoisuus, viestintätaidot, kohtaamis- ja kommunikointitaidot, saavutettavuus ja esteettömyys, kulttuuriympäristöjen tiedonhallinnan työkalut sekä itsearvioinnin taidot. Keskustelijat katsoivat, että esimerkiksi kulttuuriympäristötietoisuuden kokonaisuuteen olisi hyvä sisältyä perustietämystä kulttuuriympäristöalasta, ja alan reunoilta tuleville olisi hyvä järjestää substanssiosaamisen koulutusta niin sanottuina siltaopintoina alalle. Kulttuuriympäristön asiantuntijan viestintätaidoista nostettiin esille muun muassa median hallintaan, myyntiin ja markkinointiin, prosessinhallintaan, visualisointiin ja tapahtumatuotantoon liittyvät seikat. Myös asiantuntijan kohtaamis- ja kommunikointitaitoja arvostettiin ja aihealuetta käsitellessä pohdittiin muun muassa tiedon jakamisen, johtamisen, koulutustaitojen ja sidosryhmäosaamisen tärkeyttä. Jotta kohteet olisivat kaikkien saavutettavissa,

keskustelijat painottivat, että asiantuntijoiden tulee kyetä osallistamaan kaikki sosiaalisesta tai etnisestä viiteryhmästä riippumatta.

Toinen työryhmä näki koulutustarpeita kulttuuriympäristön substanssien ja tiedonhankinnan alueella ja pohti siihen liittyen erityisesti arvottamisen taitoja. Kulttuuriympäristön asiantuntijan tuli myös osata siirtää tietoa eteenpäin, jolloin esimerkiksi havainnollistamisen ja argumentoinnin taidot korostuvat. Asiantuntijan on hyvä hallita myös muun muassa prosessi- ja mediaosaaminen, tiedottaminen ja tuotteistaminen. Keskustelijat painottivat myös osallisten valmennustaitoja, johon liittyy olennaisena osana kulttuuriympäristöherkkyys. Asiantuntijan tulisi osata herkistää osallisia ymmärtämään omaa kulttuuriympäristöään ja luomaan siihen henkilökohtaisia suhteita ja ottamaan siitä vastuuta.

Kulttuuriympäristön asiantuntijan tulee hallita osallistamisen taito. Kuvassa yhteisöllistä viherseinän rakentamista esimerkkinä osallistavasta kulttuuriympäristötyöstä. Kuva: Daniel Funes Fuentes

Loppukeskustelu ja tulokset

Työpajan yhteenvetona voidaan todeta, että osallistumiseen ja asiantuntijuuteen liittyvät osaamistarpeet tulee kytkeä kulttuuriympäristöalaan ja ne pitää pystyä perustelemaan sen kautta. Kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksessa pitää keskustelijoiden mukaan ottaa huomioon, että substanssin, valmiuksien ja osaamisen tulisi yhdistyä samassa henkilössä. Koulutuksen pitää olla myös erilaisten toimijoiden näkökulmia yhdistävää, mistä syntyy uutta ja ennakoimatonta tietoa. Kulttuuriympäristöalan kenttää on myös laajennettava avoimesti siten, ettei kahtiajakoa asiantuntijoihin ja kansalaisiin pääse syntymään. Osaamistarpeista nostettiin lisäksi esille yleisesti kentän tuntemukseen sekä paikkatietoon ja visualisointiin liittyvä osaaminen.

Hyödynnettävyys kulttuuriympäristötyössä

Työpajasarjan päättävän kolmannen työpajan teemana oli hyödynnettävyys kulttuuriympäristötyössä. Työpaja pidettiin Helsingissä 27.3.2017 ja siihen osallistui yhteensä 18 alan toimijaa 16 eri organisaatiosta. Työpajaosuutta edelsivät työpajan teemaan liittyvät asiantuntijoiden puheenvuorot sekä keskustelu.

Alustuspuheenvuorot

Maunu Häyrysen mukaan alan organisaatioiden suhtautumisessa hyödynnettävyyteen on eroja. Resurssit vähenevät ja valtiontalouden tilinpito muuttaa alan viranomaistoimijoiden ajattelutapaa. Hyödynnettävyys on Häyrysen mukaan välineajattelua, missä kulttuuriympäristö on keino muualta määritettyjen päämäärien saavuttamiseen. Tavoitteita voivat olla muun muassa taloudellinen kehittäminen, sosiaalinen sulauttaminen tai identiteetin vahvistaminen. Hyödynnettävyys voi olla kulttuuriympäristön suojelun ja hoidon yhteensovittamista muihin tavoitteisiin, esimerkiksi elinvoimaisuuden tukemiseen, hyvinvointiin tai kulttuurisen itseilmaisun vahvistamiseen.

Hyödynnettävyyden muotoja voivat olla esimerkiksi kulttuurimatkailu, kaupunkikehittäminen ja paikanluonti (placemaking), korjausrakentaminen ja uudelleenkäyttö tai kulttuuriset ekosysteemipalvelut. Kulttuuriympäristön hyödynnettävyyden haasteina Häyrynen näki institutionaalisen kentän muutoksen, johon liittyvät muun muassa valtionhallinnon supistamistoimet, organisaatiomuutokset ja uudet vastuunjaot. Tehtävien muuttuvat luonteet muodostavat myös omat haasteensa, jolloin monialaisten kokonaisuuksien hallinta ja viestinnän ja vuorovaikutuksen merkitys lisääntyy. Alalla tarvitaankin tulevaisuudessa valmiuksia muun muassa viestintään ja vuorovaikutukseen, liiketoimintaan ja markkinointiin, paikallistalouden ja aluekehityksen tuntemiseen. Myös kulttuuriympäristöalan itsetyöllistämiseen on hyvä perehtyä.

Turun yliopiston kulttuuriperinnön tutkimuksen professori Anna Sivula puhui alustuspuheenvuorossaan teollisen kulttuuriperinnön hyödyntämisestä Porin Puuvillan esimerkin kautta. Sivulan mukaan kulttuuriperintö rakentuu osallisuuskokemuksista, jaetusta historiasta ja omaksi koetun menneisyyden aineellisista tai aineettomista jäljistä. Kulttuuriperintöyhteisöä yhdistää historioiva, monumentalisoiva ja omaksuva identiteetti. Kulttuuriperintöprosessi koostuu näistä kaikista ominaisuuksista, ja myös Porin Puuvilla on käynyt ja on käymässä prosessia läpi. Porilainen tekstiiliteollisuus tuli tiensä päähän vuonna 1981 palaneen puuvillatehtaan kutomon myötä ja sen jälkeisinä vuosikymmeninä on ollut havaittavissa uuskäytön kerrostumia. Esimerkiksi vuonna 1999 tehdään tiloihin saneerattiin tilat Porin yliopistokeskukselle ja vuonna 2012 aloitettiin Kauppakeskus Puuvillan rakennustyöt 1980-luvun alussa palaneen kutomon paikalle.

Vapaa tutkija, FT Maarit Grahn jatkoi teollisen kulttuuriperinnön hyödyntämisen teemalla kertomalla maaseudun teollisesta kulttuuriperinnöstä matkailun resurssina. Grahnin mukaan teollinen kulttuuriperintö voi toimia resurssina, uuden toiminnan ympäristönä sekä identiteetin rakennusaineena. Merikarvialla teollista kulttuuriperintöä ja -ympäristöä on hyödynnetty kolmessa esimerkkitapauksessa. Kalkuttan sahan toiminta loppui 2000-luvun alkupuolella ja sen tilat muutettiin kalastusmatkailukeskuksen majoitustiloiksi. Grahnin mukaan rakennuksen ja paikan historia toivat lisäarvoa kohteelle. Toinen esimerkkikohte, Kouhin sahan pytty- ja sahatavara-suuli, saneerattiin sahan konkurssin seurauksena vaihteittain 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa ravintolakäyttöön. Kolmas kohde, merikarvialaisen kala-astiateollisuuden käyttämä vanha kruununmakasiinirakennus puolestaan muutettiin Pyttymuseon tiloiksi vuonna 2008. Pyttymuseo kertoo kala-astioiden valmistuksesta ja alan toimijoista. Grahnin mukaan kohteet ovat pieniä, mutta paikallisen matkailun kehittämisen näkökulmasta keskeisiä kohteita ja niiden aktiivinen käyttö takaa kohteiden säilymisen. Kohteissa on useita toimijoita yhdessä, kuten esimerkiksi kunta, yritys-sektori ja kolmas sektori.

Hyödynnettävyyden muotoja ovat esimerkiksi korjausrakentaminen tai teollisen kulttuuriperinnön uudelleenkäyttö. Kuva: Tim Oun

VTT Antti Honkanen Lapin yliopistosta puhui alustuspuheenvuorossaan kulttuuriympäristöjen hyödyntämisestä matkailussa. Honkanen viittasi John Urryn (1990) määritelmään turistin katseesta, joka on tapa katsoa matkakohteen ympäristöä niin, että huomiota kiinnitetään omasta arkiympäristöstä poikkeaviin ominaisuuksiin. Katseen kohde symboloi usein jotain itse objektiivia merkittävämpää, kuten esimerkiksi Eiffel-torni, jota voidaan pitää ennemminkin koko Pariisin symbolina kuin pelkästään tornina. Attraktiota määritellessään Honkanen viittasi Dean MacCannelliin (1973), jonka mukaan attraktio koostuu nähtävyydestä, merkitsijästä ja matkaili-

jasta. Ilman merkitsijää tai merkitystä nähtävyyttä ei ole olemassa. ”Ei ole olemassa paikkoja, joissa ei olisi nähtävyyksiä. On paikkoja, joissa nähtävyyksiä ei ole merkitty.” Honkasen mukaan matkailutuotteen osat ovat: 1) Kohteen vetovoimatekijät, 2) kohteen palvelut, 3) saavutettavuus, 4) mielikuva kohteesta ja 5) hinta.

Ryhmäkeskustelut

Työpajat toteutettiin kahdessa ryhmässä, joista ensimmäinen keskusteli kulttuuriympäristöstä ja matkailusta ja toinen pohti kulttuuriympäristön rakentamista ja kehittämistä teollisen ympäristön näkökulmasta. Ensimmäisen työryhmän mukaan matkailualalla tarvitaan kulttuuriympäristöalan asiantuntijoita. Koulutuksen tulisi ryhmän mukaan antaa valmiuksia muun muassa matkailun kehittämistehtäviin, matkailuyrittäjyyden tuntemukseen, matkailututkimukseen ja sidosryhmäosaamiseen, kuten viestintä- ja osallistamistaidot. Asiantuntijalla olisi hyvä olla myös taustasta riippumatta ymmärrystä markkinointiosaamiseen sekä myös projektiosaamista ja projektinhallintataitoja.

Toisen työryhmän mukaan Suomesta puuttuu perusselvitys siitä, mikä on teollisten kohteiden (tai modernin laitusrakentamisen) tilanne. Kohteet ovat vaarassa rapistua, mikäli niille ei kehitetä uudiskäyttöä. Ryhmä katsoi, että väliaikainenkin käyttö voisi säilyttää kohteen ja olla välivaihe varsinaiselle uusiokäytölle. Mikä tahansa käyttö olisi hyvä, mutta toisaalta pitäisi osata huomioida kohteen uuskäytön rajat, jotta kohteen luonne saadaan säilytettyä. Yhteisö tekee kohteen, mutta miten saada kiinnostus, kysyntä ja kohteet kohtaamaan? Kohteiden kannalta tärkeitä yhteistyötahoja olisivat muun muassa omistajat, kunta tai kaupunki ja viranomaistahot. Hyödynnettävyyden asiantuntijan olisi hyvä hallita innovatiiviset ja aktiiviset johtajuustaidot, media- ja julkisuusprosessin taidot sekä markkinointi- ja rahoitusosaaminen.

Kyselyraportti: Kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen tarpeita

Johdanto

Kysely kartoitti kulttuuriympäristöalan tämänhetkistä tilannetta ja työelämän kulttuuriympäristöalalle edellyttämiä koulutustarpeita ja yleistavoitteita alan erikoistumiskoulutukselle. Se toteutettiin Webropol-kyselynä ja avattiin 20.12.2016 (liite 2). Kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen kyselylinkkiä jaettiin pääasiassa sähköpostilla. Linkkiä oli mahdollista jakaa myös Facebookissa maisemantutkimuksen Facebook-seinältä.

Kysely sulkeutui 6. helmikuuta 2017 ja tallennettuja vastauksia saatiin yhteensä 53 kappaletta. Yksittäisiin kysymyksiin vastanneiden määrät vaihtelivat 39–53 vastaajan välillä. Kyselyssä ei kysytty vastaajien ikää tai sukupuolta. Vastauksista kuitenkin kävi ilmi, että kaksi vastaajista oli eläkkeellä.

Laajasta jakelusta (liite 3) huolimatta vastaajien joukko oli suurimmaksi osaksi humanistinen. Muutamissa kyselyvastauksissa nousi esiin kulttuuriympäristö-käsitteen määrittelyn vaikeus, joten on mahdollista, etteivät kaikki potentiaaliset vastaajat tunnistaaneet itseään kulttuuriympäristöalalla toimiviksi.

Kyselyssä oli varsinkin raportoinnin kannalta haastavia laajoja avokysymyksiä. Kyselyllä saatiin silti kiinnostavia vastauksia, joiden avulla aihetta olisi jatkossa mahdollista tutkia ja selvittää syvemmin. Asioiden tärkeysjärjestystä tarkastelevissa kysymyksissä (esimerkiksi kysymys 3), vastaajien koulutusala ohjaa selvästi vastauksia ja eri koulutusalojen vastauksissa on eroja

Tutkimustietoon perustuvan erityisosaamisen tarve nyt

Kyselyn ensimmäinen kysymys oli avoin tekstikenttä, jossa kysyttiin *Minkälaisissa työtehtävissä, työympäristöissä ja työelämän prosesseissa on tarvetta tutkimustietoon perustuvalle kulttuuriympäristöalan erityisosaamiselle tällä hetkellä?* Vastauksia kysymykseen rekisteröityi 45 kappaletta.

Eniten vastauksissa tuli mainintoja kaavoitukseen, maankäytön suunnitteluun ja kaupunkisuunnitteluun liittyen.

Maankäytön suunnittelussa, jossa kulttuuriympäristöä voidaan säilyttää mahdollisimman pitkälle tulevaisuuteen.

Olisi tärkeää, että kaupunkien ja kuntien teknisessä toimessa toimiva keskijohto ja ylin johto koulutettaisiin näkemään kulttuuri- ja luontoarvoja, eikä ainoastaan lyhytjänteisesti taloudellisia.

Kaupunkisuunnittelu- ja kaavoitustehtävissä, arkkitehtitoimistoissa jne. Laissa puhutaan ”ympäristöön sopivasta” uudisrakentamisesta, mutta käytännössä tällä korulauseella on harvoin mitään merkitystä.

Koulutustarve laajalla sektorilla nousi myös monessa vastauksessa. Kulttuuriympäristökoulutus sekä viranomaistahoille ja asiantuntijoille että aivan perusopetukseen oli mainittu monissa vastauksissa. Ympäristökasvatus nähtiin asennekasvatuksena mutta myös laajemmin terveyttä edistävänä.

Minusta kulttuuriympäristöjen arvostus on edelleen sen verran heikolla tasolla, että tutkimustietoon perustuvalla alan erityisosaamisella olisi tarvetta hyvin monella sektorilla: kouluopetuksessa kaikilla kouluasteilla; alakoulut, yläkoulut, lukiot sekä tietyt ammatilliset oppilaitokset eri tasoilla, erityisesti esim. rakennusalan koulutus, matkailu- ja elämystuotanto, hyvinvointipalvelut, jne. Siis OPETUKSESSA. Kaikki lähtee siitä, millaisia arvoja ja näkökulmia omaksutaan lapsuudessa ja nuoruudessa ennen aikuisikää.

Lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä, silloin kun halutaan lisätä ja tukea heidän osallisuuttaan oman asuin- ja toimintaympäristönsä kehittämiseen. Asuinalueiden kehittäjien parissa yleensä.

Myös korjausrakentaminen ja siihen liitettävät tehtävät inventoinnista arvottamiseen nousivat kyselyssä aloiksi, joilla erityisosaamista tarvitaan. Vastauksista nousi esiin myös huoli korjausrakentamisen tutkintokoulutuksesta.

Korjausrakentamisessa, saneerauksessa ja sen suunnittelussa, jotta voidaan tehdä oikeita ja kestäviä ratkaisuja. Tätä aluetta ja sen yhteistyötä kulttuuriympäristöalan kanssa tulisi kehittää! Korjausrakentamisessa ja sen säädöksiä tehtäessä ei oteta huomioon vanhoja rakennuksia ja niiden suurta erilaisuutta verrattuna uuteen rakennuskantaan, jolloin tehdään jatkuvasti vääriä ratkaisuja ja valitaan täysin vääriä materiaaleja, joilla usein vain lyhennetään rakennuksen elinikää. Vanhoihin rakennuksiin eivät sovellu modernit materiaalit eikä niiden energia- tehokkuutta ym. voida määrittää ja muuttaa nykyisillä keinoilla.

Vastaajien mukaan tutkimustietoa myös tarvittaisiin enemmän, jotta se tukisi lausuntoja ja toimisi tukena myös viranomaisneuvotteluissa. Tähän liittyen eräs vastaaja totesi myös ytimekkäästi, että ”alan asiantuntijat tarvitsevat aina lisäkoulutusta ja päivitystä osaamiseensa”. Tarvetta koetaan olevan niin museotaholla, kaupunki- ja kuntatoimijoilla, maakuntaliitoissa.

-- *Kulttuuriympäristöalan erityisosaamista tarvittaisiin huomattavasti nykyistä enemmän kautta linjan. Keskeisenä tietysti maankäyttöön liittyvät työtehtävät, mutta myös kulttuuri- ja hyvinvointipalvelut sekä markkinointi.*

Toisaalta koulutusta tarvitaan myös tietovarantojen hallinnan ja käytön haasteissa.

Kulttuuriympäristöalan kokonaisvaltaisuuden takia muutosprosessit tarvitsevat tutkimustietoa ajantasaisuuden parantamiseksi ja kipukohtien ymmärtämiseksi (kun esimerkiksi lainsäädäntö muuttuu ja sen mukainen hallinto järjestyy toiseksi). Digitalisaatio luo jatkuvan paineen tutkimustiedolle, mutta tiedon jakautumista pitäisi myös pystyä seuraamaan jotta vaikuttavuus näkyisi.

Esimerkiksi perinteisen rakentamisen ominaispiirteiden tallentaminen tarvitsee jatkuvia voimavaroja, koska menneisyyden maailma häviää ellei sitä käytä ja hoida. Tämä koskee erityisen hyvin 1900-luvun jälkipuolen kulttuuriympäristöä mutta myös 2000-lukua.

Periaatteessa hyvin kattavasti yhteiskunnan toimintaan liittyvissä viranomais-tehtävissä sekä julkisen hallinnon ja yritysten tehtävissä tarvittaisiin perustietoja kulttuuriympäristöstä ja sen merkityksestä sekä kulttuuriympäristötyöstä. Tämä koskee laajasti eri aloja teknisestä aina sosiaaliseen puoleen ja koulutukseen.

Matkailu ja arvottamiskysymykset nousivat myös esiin vastauksissa, erityisesti se miten kulttuurimatkailu voisi hyödyntää tunnistettuja kulttuuriympäristöarvoja sekä miten opitaan tunnistamaan oman ympäristön arvo.

Kulttuurimatkailu tarvitsee ensisijaisesti osaavia ja tietäviä asiantuntijoita. Myös maankäytön suunnitteluun pitää saada ymmärrystä kulttuuriympäristöstä. Kolmanneksi ympäristökasvatus ja -koulutus tulee saada käsittämään myös kulttuuriympäristön laatu ja arvot.

Kulttuuriympäristöjen hyödyntäminen ja valjastaminen laajempaan käyttöön, esim. maaseutumatkailussa ja kotiseutuidentiteetissä. Kulttuuriympäristö arvon osoittaminen ja osoittamisen keinot jne. alueilla ja kohteissa jotka eivät ole valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvotettuja. Ns. tavallisten kohteiden arvot.

Keskeiset kulttuuriympäristöalan asiantuntijatarpeet tulevaisuudessa

Toinen kysymys, joka oli niin ikään avoin tekstikenttä, koski tulevaisuuden asiantuntijatarpeita. *Minkälaisia keskeisiä asiantuntijatarpeita näet tulevaisuudessa kulttuuriympäristöalalla? Mainitse nimenomaan erityisosaaminen, jota ei ole tällä hetkellä tarjolla tutkinto-opiskeluissa, täydennyskoulutuksessa tms. Vastaajien määrä: 44*

Keskeiset asiantuntijatarpeet tulevaisuudessa nähtiin hyvin samankaltaisiksi kuin tälläkin hetkellä. Tieteenalojen välinen, poikkitieteellinen osaaminen nousi vastauksissa suurimmaksi täydennyskoulutuksen tarpeeksi. Tarve on siis ”Laaja-alaisesti kulttuuriympäristöä tarkastelevalle asiantuntijuudelle, joka ei poteroиду vaan oman virkansa vaatimukseen”.

Keskeiset asiantuntijatarpeet tulevaisuudessa nähtiin hyvin samankaltaisiksi kuin tälläkin hetkellä. Tieteenalojen välinen, poikkitieteellinen osaaminen nousi vastauksissa suurimmaksi täydennyskoulutuksen tarpeeksi. Tarve on siis ”Laaja-alaisesti kulttuuriympäristöä tarkastelevalle asiantuntijuudelle, joka ei poteroиду vaan oman virkansa vaatimukseen”.

Vastauksissa todettiin mm. että ”Lausuntojen kirjoittaminen ja kaavoituksen tunteminen on asioita, joita ei humanistisessa koulutuksessa tullut lainkaan vastaan, mutta joita tarvitsee työssä.” tai ”Rakennetun ympäristön selvitykset kaavoituksen tarpeisiin ei ole ainakaan osa arkkitehdin tutkintoa. Inventointeihin ohjaavaa opetusta on, mutta suurempien kokonaisuuksien tutkimiseen vähemmän.”

Verkostoitumista ja osaamista kaivataan tulevaisuudessa myös ulkopuolisen rahoituksen kanavista. Tärkeäksi koettiin oikeastaan koko prosessiin. ”Rahoituslähteiden haku, hakuprosessit, asiantuntijoiden (toteuttaja puoli) verkostointi. Yhteistyöverkostot.”

Varsinkin kaavoitukseen ja rakentamiseen liittyvä erikoistumiskoulutus koettiin tarpeelliseksi. Vastauksissa kaivattiin ”asiantuntijuutta, jossa yhdistyy niin kulttuuriympäristön osaaminen kuin insinöörin koulutus samassa ihmisessä... “.

Toisaalta yhteistyö ja verkostoituminen eri tahojen välillä ja esimerkiksi rakennustutkijoiden osaamisen hyödyntäminen mm. materiaalien- ja rakennustapatuntemuksen suhteen nähtiin tärkeinä. Koulutusta kaivattiin selvästi myös kulttuuriympäristöjen tunnistaminen, inventointiin ja arvottamiseen, jotka voidaan suoraan liittää suojelukysymyksiin.

Akuutisti kasvava tarve on konsulttitehtäviin inventointien ja rhs/mhs:n yms. selvitysten osalta. Tässä tarvitaan yhteistyötä teknisen puolen, kaavoittajien ja arkkitehtien kanssa, humanistin näkemys em. tehtävissä ei ole riittävä.

Laajaa näkemystä ja rajojen ylittämistä, eri alojen ammattilaisten yhteisiä koulutuksia kaikilla tasoilla ammattikoulutuksesta korkeakoulutukseen, yhteisen kielen ja ymmärryksen rakentamista - ja jatkuvaa täydennyskoulutusta uusinta tutkimustietoa hyödyntämällä.

Kulttuuriympäristöjen, sekä arkeologisten että rakennettujen, hoitokoulutus.

Erityisen suojelun kohteiden määrittäminen, kulttuuriympäristöjen arvottaminen, yleisen ja erityisen tunnistaminen.

Laaja-alainen sivistys, kulttuuriympäristön ominaispiirteiden ja kehityksen tunteminen, kyky tunnistaa siihen liittyvät arvot, kyky argumentoida, viestiä ja vaikuttaa sekä kirjallisesti että suullisesti.

Olemassa olevien kulttuuriympäristöön liittyvien alojen (yllä mainittu) koulutukseen pitää lisätä kulttuuriympäristön arvoihin ja niiden säilyttämiseen liittyvää koulutusta. Kaikilla tasoilla suunnittelijoista käytännön tekijöihin.

Konkreettisimmat esimerkit erityisosaamisen tarpeesta liittyivät juuri konservointiin ja rakennusinventointiin.

Yleensäkin konservoinnin erityisosaaminen olisi hyödyllistä mm. taidehistorioitsijoille, jotka työssään maakuntamuseoissa voivat olla vastuussa alueensa rakennusperinnöstä. Materiaali ja perinteisten rakennustekniikoiden tuntemusta pitäisi lisätä.

Suomessa esim. Kansarakentamisen tunteminen on heikkoa ja tutkimusta on liian vähän. Vanhojen rakennusten arvoja, materiaaleja, rakennustekniikoita sekä käsityötekijöitä ei tunnisteta riittävä hyvin. Tällä saralla riittäisi tietojen päivytystä. Konservoinnin ja restauroinnin tietämyksen lisääminen olisi hyvä asia.

Suomen rakennuskannassa on jäljellä häviävän pieni määrä sataa vuotta vanhempia rakennuksia. Kulttuuriympäristöasioissa huomio painottuu koko ajan enemmän tätä myöhäisempiin ympäristöihin ja aivan erityisesti kaupunkeihin. Entä Suomen maaseutu, jonka rakennuskanta ei ole suojeltavissa kaavaratkaisulla? Rakennusperinnön suojelun nojalla tehtävät suojeluratkaisut ovat erittäin harvinaisia.

Tarvitaan uutta huomiota perinteisiin rakentamisen tapoihin ja niihin innovaation aineksiin joita niistä on saatavissa tulevaisuuden kestäväan rakentamiseen. Tarvitaan uutta huomiota vanhojen rakennusten kunnossapitoon jatkuvan hävittämisen sijasta sekä määrärahoja, kuten muuallakin Euroopassa. Korjaus rakentamisen osaamiselle on jatkuva ja alati kasvava tarve ja se on mahdollista laajentaa kattamaan myös perinteisen uudisrakentamisen ohjaus. Korjausrakentamisen neuvonta on eri kunnissa laadultaan varsin vaihtelevaa. Vanhojen rakennusten korjaamiseen erikoistuneilla keskuksilla ei ole riittävästi esim. tiedotukseen tarvittavia taloudellisia resursseja. Niiden toiminta on pitkälti vapaaehtoisuuden ja järjestötoiminnan varassa. Sillä tavalla järjestettynä toiminta jää pieni-muotoiseksi ja totaalisen riittämättömäksi.

Kiinnostus perinteiseen rakentamisen tapaan, jolla voisi luoda kulttuurimaisemaan jatkumoa eurooppalaisen esimerkin mukaisesti, on kasvussa. Se on samalla myös vakavasti uhattuna lainsäädännössä tapahtuvien muutosten vuoksi. Muutoksissa ei huomioida suomalaista kulttuuriperintöä eikä -ympäristöä, saati kulttuurista kestävyttä ja sitä vaihtoehtoa, että maisemaa ylläpidettäisiin ja ke-

hitettäisiin edelleen jatkumoa luomalla. Sen sijaan uusia sääntöjä sovelletaan myös siellä missä niitä ei missään tapauksessa tulisi soveltaa. Valinnan vapaus siinä, millä keinoin energiatehokkuutta toteutetaan, pyritään estämään. Nykymenolla Suomessa voi jatkossa rakentaa vain yhdellä tavalla; rakennusteollisuuden menestyksekkäästi lobbaamalla tavalla, jonka aito kestävyys ei kestä lähempää tarkastelua. Ympäristöministeriön virkamiehet ovat rahaa edustavan teollisuuden talutusnuorassa ja tekevät huonoja päätöksiä paikallisuuden, omaleimaisuuden, identiteetin, terveellisen rakentamistavan ja kulttuurimaiseman säilyttämisen ja elvyttämisen kannalta.

Koulutustarvetta koettiin myös digitalisoitumisen tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiseen, esimerkiksi paikkatieto-osaamisessa nähtiin niin tutkimuksellisia kuin kaupallisiakin mahdollisuuksia. Digitalisoitumiseen liittyy vahvasti erilainen tiedonhaku ja tietokantojen käyttö, mutta myös digitaalisen aineiston luominen.

Lainsäädännön tunteminen nousi niin ikään yhdeksi vahvaksi teemaksi. Etenkin viranomaistyöhön liittyvästä erityisosaamisesta, esiin nostettiin maankäyttö- ja rakennuslaki, muinaismuistolaki, saamelaisalueeseen liittyvät lait ja kansainväliset lait sekä myös erilaiset kulttuuriympäristökohteet ja niiden suojelustatukset ja vastuualueet. *”Kulttuuriperinnön suojelun periaatteet, siihen liittyvien lakien hallinta. Tutkinto-opetus on monessa tapauksessa pintapuolista, vaikka asiaa opetettaisiinkin. Asiantuntijaksi kasvaa vasta työkokemuksen kautta. Arki on kaukana teoriasta, usein teoria maalaillee kauniita, idealistisia kuvia toiminnasta, josta arjessa ole kulttuukaan.”*

Tutkimustiedon rinnalle kaivattiin myös käytännön osaamista mm. *”Syvällinen alan tutkimustieto on aina tarpeen. Nyt kuitenkin tarvitaan kipeästi käytännön osaamista niin innovoinnin, taloudellisen, markkinoinnin kuin pedagogiikan tarttumapinnoilta.”* Käytännön osaamista kaivattiin myös kenttätöiden tekemiseen ja dokumentointiin.

Osallistamiseen ja joukkoistamiseen kaivattiin tulevaisuudessa erikoistumisopintoja. Esimerkiksi erilaisten ryhmien, kuten harrastajien, kotiseututoimijoiden, yhdistysväen, nuorten ja opiskelijoiden ohjaaminen tiedonkeruuseen ja ympäristönsä dokumentointiin olisi tarpeen. Kulttuuriympäristö- ja kulttuuriperintökasvatusta nähtiin tärkeäksi. Viranomaisille peräänkuulutettiin myös paikallistuntemusta ja sen hyödyntämistä mm. opetukseen. *”- kulttuuriympäristökasvatusta olisi hienoa saada perusopetuksen yhteyteen. Myös osallistamisprojektit, jotka myös kasvattavat asukkaiden tietämystä kulttuuriympäristöistä.”* Tämä kertoo ympäristökasvatuksen tarpeesta.

Osallistavat menetelmät, osallisuuden huomioiminen, yrittäjäyys ja tuotteistaminen, rahoituskanavat.

Tarvitaan ammattiosaajia, jotka pystyvät kantamaan vastuuta ohjaamalla kulttuuriympäristöjen omaleimaisuuden ja monipuolisuuden säilymistä ja kehittämistä paikallisten toimijoiden kanssa yhteistyössä / avulla.

Suomessa on olemassa kansallista historiaa ja esimerkiksi pitäjien historioita, mutta kun historian tarinoita etsii henkilötasolla, menneen ajan tuntemus on vähäistä. Kaipaisin paikallisuuteen myös ympäristönäkökulmaa eli arkkitehtuuria, sosiaalista herkkyyttä tai kerroksien tuntemista, maisemia...

Historian kertomusten ja kuvausta paikallisuus nostaa opetustyössäni päätään.

Kulttuuriympäristöalan moniosaamisessa nähtiin haasteita, ” - - kun yhtä aikaa on sekä hallittava vanhoja menetelmiä, että kehitettävä uusia.” Vastaaaja nosti esiin erityisesti muoviin perustuvan rakennustekniikan restauroinnin ja korjausrakentamisen ohjauksen ja neuvonnan. Erikoistumiskoulutusta nähtiin tarvittavan sekä rakennusteollisuudessa, kaupallisissa jakelujärjestelmissä että viranomaisohjauksessa niin kunnissa kuin valtiolla.

Kansainväliset suhteet ja kansainvälinen yhteistyö koettiin tärkeinä ja niissä nähtiin tulevaisuudessa kehitettävää. Tähän liittyen kansainvälisten säädösten tuntemuksessa kaivattiin lisäosaamista. Kestävän kehityksen näkökulma on tulevaisuudessa yhä tärkeämpi. Kestävä kehitys voidaan liittää myös kansainvälisyyteen ja matkailuun.

Luontoarvojen mukaiset kulttuuriympäristövalinnat kestävämmiin hoidetuiksi verkostoprojekteiksi maailmassa.

Kulttuuriympäristö ja ilmastonmuutos.

Kulttuuriympäristö ja ajallinen kestävyys.

Kulttuuriympäristö ja matkailu + muut elinkeinot.

Kulttuuriympäristö- ja kulttuuriperintökohteita haluttiin hyödyntää matkailukohteina ja alueen vetovoimatekijöinä.

Kulttuuriympäristön laajempi yhteiskunnallinen merkitys (esim. alueiden vetovoimatekijänä, matkailussa, syrjäytymisen ehkäisyssä jne.)

Tiedon tuottaminen ja tuotteistaminen oli yksi markkinoinnin kannalta tärkeä hyödynnettävyyden näkökulma.

Kulttuuriympäristöön liittyvän tiedon, kuten inventointien ja muun tutkimustiedon, tuottaminen kaupallisiksi palveluiksi ja maksuttomiksi kulttuuriympäristökasvatuksen aineistoiksi sekä matkailuun että paikallisille.

Viestintä ja markkinointi, matkailu, kulttuuriperinnön tuotteistaminen.

Toiminta erilaisten ihmisten kanssa. Millaisia toiminnallisia työvälineitä tarvitaan. Miten ihmisten pariin mennessä toimitaan ja kuinka tehdään omaa asiaa ja alaa kiinnostavaksi ja tunnetuksi mediassa.

Kulttuuriympäristöalan keskeisiä tulevaisuuden tarpeita

Kolmannessa kysymyksessä vastaajaa pyydettiin asettamaan tärkeysjärjestykseen valmiiksi annetut kymmenen teemaa. *Määrittele kulttuuriympäristöalan asiantuntijuuteen keskeisimpiä tulevaisuuden liittyviä osaamistarpeita, tärkeysjärjestyksessä siten, että 1 on tärkein ja 10 vähiten tärkeä.* Vastaajien määrä: 52

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Digitalisaatio	5	5	5	8	7	5	4	4	1	8
Kansainvälisyys	2	5	3	4	6	4	5	4	8	11
Kestävä kehitys	7	6	10	7	4	6	0	3	3	6
Kulttuurimatkailu	2	3	4	10	6	4	5	7	8	3
Maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen	20	5	5	3	1	7	3	2	4	2
Monialaisuus	10	6	7	5	7	4	3	3	2	5
Osallistaminen ja vuorovaikutus	1	10	3	6	5	3	9	7	6	2
Palvelumuotoilu	1	3	4	5	2	4	6	8	9	10
Verkostoituminen	1	4	6	2	6	5	7	8	10	3
Viestintä	3	5	5	2	8	10	10	6	1	2

Kulttuuriympäristöalan asiantuntijuuden keskeisimpiä tulevaisuuden osaamistarpeita koettiin eniten (20/52) maankäytön suunnittelussa. Tärkeimpinä pidettiin myös monialaisuutta (10/52) ja kestävä kehitystä (7/52). Tämän jälkeen eniten ykkössijoituksia annettiin digitalisaatiolle (5). Digitalisaatio kuitenkin jakoi selvästi mielipiteitä, koska se sai tasaisesti sijoituksia koko asteikolla.

Toiseksi tärkeimmäksi useimmat vastaajat valitsivat osallistamisen ja vuorovaikutuksen (10). Hajonta tämän takana oli tasaista ja toiseksi eniten toiseksi tärkeimpänä pidettiin sekä kestävä kehitystä että monialaisuutta (6/52). Kolmanneksi eniten kyselyyn vastanneet valitsivat toiseksi tärkeimmäksi viestinnän, maankäyttö- ja suunnitteluosaamisen, kansainvälisyyden ja digitalisaation (5/52).

Vähiten tärkeinä taas pidettiin kansainvälisyyttä (11/52), palvelumuotoilua (10/52) ja digitalisaatiota (8/52). Tärkeysjärjestyksen häntäpäähän sijoittuivat myös verkostoituminen ja kulttuurimatkailu.

Humanistinen koulutusala, 36 vastaajaa

Sekä keskiarvoja että annettuja pisteitä tarkastellessa humanistisen koulutusalan valinneiden vastaajien mielestä tärkeimmät osaamistarpeet olivat selkeästi maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen ja monialaisuus. Muita tärkeitä osaamistarpeita

humanistisen koulutusalan omaavien mielestä olivat osallistaminen ja vuorovaikutus, tämän jälkeen hajonta oli jo suurempaa ja esiin nousivat digitalisaatio, kansainvälisyys ja kestävä kehitys.

Vaikka osa humanistisen alan vastaajista koki digitalisuuden hyvinkin tärkeäksi, koettiin digitalisaatio lähes yhtä laajassa mitassa vähiten tärkeäksi. Myös kansainvälisyys, kestävä kehitys, palvelumuotoilu ja verkostoituminen koettiin vähemmän tärkeiksi.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Keskiarvo
Digitalisaatio	3	4	4	6	5	3	3	0	1	7	5,3
Kansainvälisyys	1	4	2	2	2	3	3	4	6	9	6,9
Kestävä kehitys	5	4	5	5	4	4	0	2	2	5	4,9
Kulttuurimatkailu	1	2	3	6	4	2	5	6	5	2	6,1
Maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen	16	4	2	3	1	4	0	2	2	2	3,5
Monialaisuus	7	4	6	4	5	2	1	3	2	2	4,3
Osallistaminen ja vuorovaikutus	1	9	2	5	4	1	6	4	3	1	5,1
Palvelumuotoilu	1	1	4	3	2	3	4	6	7	5	6,8
Verkostoituminen	0	2	4	1	6	4	6	4	7	2	6,4
Viestintä	1	2	4	1	3	10	8	5	1	1	5,9

Teknillinen koulutusala, 5 vastaajaa

Teknillisen koulutusalan valinneista viisi vastasi tähän kysymykseen. Vastaukset jakautuvat melko tasaisesti, mutta keskiarvoissa erottuvat tärkeimpänä sekä vähiten tärkeänä pidetty. Teknillisen koulutusalan valinneiden mielestä tärkein tulevaisuuden osaamistarve annetuista vaihtoehdoista oli viestintä. Myös maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen koettiin tärkeäksi. Vähiten tärkeänä pidettiin keskiarvon perusteella kulttuurimatkailua. Annettujen vastausten sijoittuminen näkyy tarkemmin oheisessa taulukossa.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Keskiarvo
Digitalisaatio	1	0	1	0	0	1	0	2	0	0	5,2
Kansainvälisyys	0	1	0	0	2	0	1	0	0	1	5,8
Kestävä kehitys	0	0	1	1	0	2	0	0	1	0	5,6
Kulttuurimatkailu	0	0	0	1	1	0	0	0	3	0	7,2
Maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen	2	0	1	0	0	0	1	0	1	0	4,2
Monialaisuus	0	1	0	1	1	0	0	0	0	2	6,2
Osallistaminen ja vuorovaikutus	0	1	0	0	1	1	0	2	0	0	5,8
Palvelumuotoilu	0	1	0	1	0	0	1	0	0	2	6,6
Verkostoituminen	1	0	1	0	0	1	1	1	0	0	5,0
Viestintä	1	1	1	1	0	0	1	0	0	0	3,4

Muut koulutusalat, yhteensä 11 vastaajaa

	Yhteiskunta- tieteellinen (1)	Luonnon- vara-ala (1)	Taideala (3)	Kasvatus- tieteellinen (3)	Muu, mikä? (3)
Digitalisaatio	6,0	2,0	7,0	4,7	5,7
Kansainvälisyys	9,0	3,0	6,7	5,0	5,3
Kestävä kehitys	3,0	1,0	3,3	4,3	4,3
Kulttuurimatkailu	8,0	4,0	2,3	4,0	7,3
Maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen	1,0	6,0	5,0	7,3	2,3
Monialaisuus	7,0	5,0	4,7	4,7	3,0
Osallistaminen ja vuorovaikutus	10,0	7,0	8,0	5,3	7,3
Palvelumuotoilu	4,0	8,0	8,0	6,0	9,7
Verkostoituminen	2,0	9,0	6,3	7,0	7,0
Viestintä	5,0	10,0	3,7	6,7	3,0

*Muut koulutusalat 1) poikkitieteellinen, 2) kulttuuriala ja 3) kaupallinen, tekninen ja kulttuuriala

Muiden koulutusalojen vastaajia olivat yksi yhteiskuntatieteellisen, yksi luonnonvara-alan, kolme taidealan, kolme kasvatustieteellisen ja kolme muuta, valmiiksi annettujen vaihtoehtojen ulkopuolelle sijoittuvan koulutusalan vastaajaa.

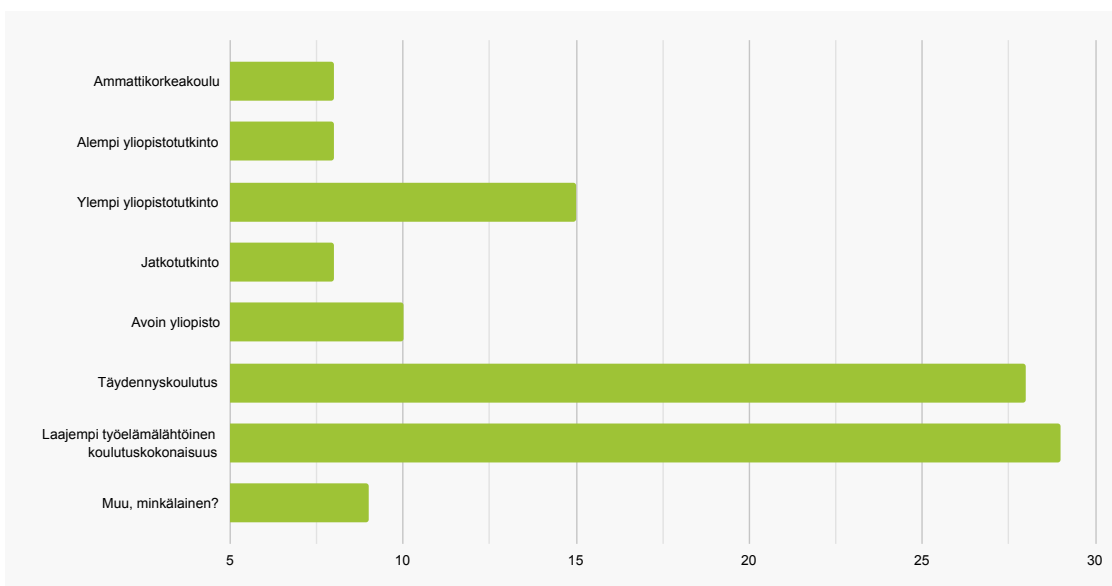
Yhteiskuntatieteellisen koulutusalan vastauksessa tärkeinä osaamistarpeina nähtiin maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen, verkostoituminen ja kestävä kehitys. Vähiten tärkeimmiksi koettiin osallistaminen ja vuorovaikutus, kansainvälisyys sekä kulttuurimatkailu. Luonnonvara-alan koulutusalan valinnut vastaaja valitsi tärkeimmiksi kestävä kehityksen, digitalisaation sekä kansainvälisyyden. Vähiten tärkeinä hän koki viestinnän, verkostoitumisen sekä palvelumuotoilun.

Taidealan koulutusalan vastauksissa tärkeimpinä pidettiin kulttuurimatkailua, kestävä kehitystä sekä viestintää. Vähiten tärkeitä nähtiin palvelumuotoilu, osallistaminen ja vuorovaikutus sekä digitalisaatio. Kasvatustieteellisen koulutusalan vastauksien mukaan tärkeimpiä olivat kulttuurimatkailu, kestävä kehitys, sekä monialaisuus ja digitalisaatio. Vähiten tärkeitä olivat maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen, verkostoituminen ja viestintä.

Kulttuuriympäristöalan lisäkoulustarve

Neljännän kysymyksen tarkoitus oli kartoittaa vastaajien mielipiteitä kulttuuriympäristöalan lisäkoulutuksen tarpeista. Vastausvaihtoehdoiksi oli valittu eri koulutusasteita sekä vapaa kenttä muun, tarjottujen vaihtoehtojen ulkopuolisen koulutustarpeen esittämiseen. *Millaista lisäkoulutusta kulttuuriympäristöalalla tarvitaan mielestäsi eniten.* Vastaajien määrä: 52

Vastaajista suurin osa kaipasi eniten laajempaa työelämälähtöistä koulutuskokonaisuutta. Työelämälähtöisyys tuli hyvin esiin myös kyselyn alun avoimissa vastauksissa. ”työ tekijäänsä opettaa” -tyyppisesti. Toiseksi eniten kaivattiin täydennyskoulutusta ja tämän jälkeen ylempää yliopistotutkintoa. Loput vaihtoehtoista saivat lähes yhtä paljon kannatusta kymmenestä kahdeksaan ääneen.

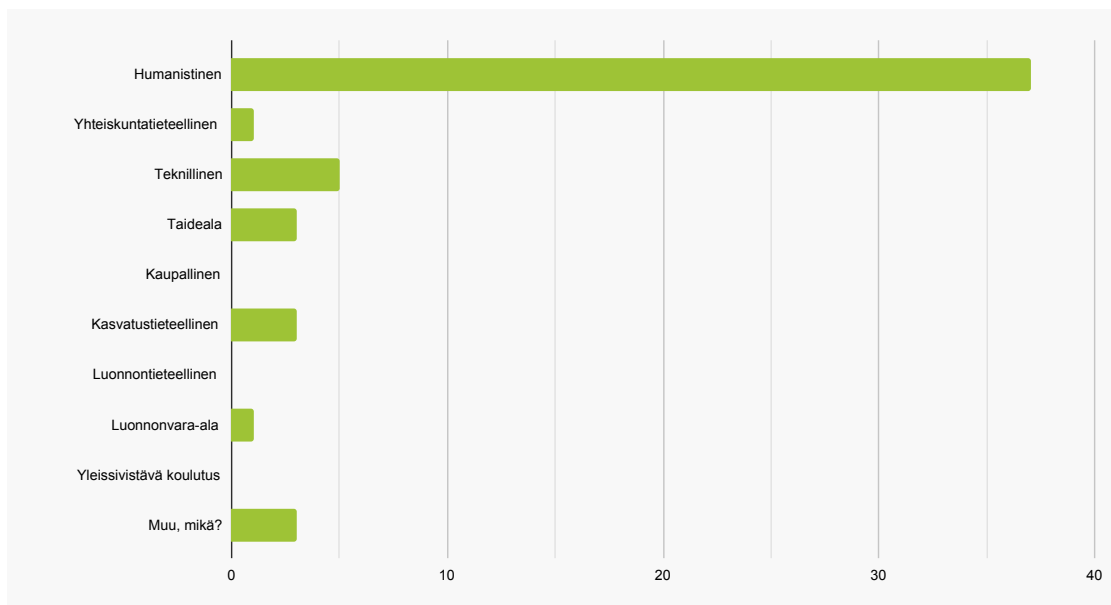
Kysymystä saattoi kommentoida myös avoimeen tekstikenttään. Valmiiksi annettujen vaihtoehtojen lisäksi lisäkoulutustarpeita ehdotettiin esimerkiksi seuraavasti: *”Peruskoulusta lähtien opetusta paikallisuudesta, kulttuuriperinnöstä ja kulttuuriympäristöistä. Perustan luominen ymmärrykselle ja arvostukselle.”*, *”Eri aloja ja eri koulutustasoja yhdistävää koulutusta osana kunkin omaa koulutusta - ottaisin mukaan myös toisen asteen koulutuksen, jotta työntekijät ja esimiehet ymmärtäisivät toisiaan”*, *”Käytännön osaajia, eli perinteisen rakentamistavat ja materiaalit tuntevia korjausrakentamisen ammattilaisia.”* ja *”Lyhyitä seminaarityyppisiä päivän tilaisuuksia kuntapäätäjille”*.

Vastaajien koulutusala

Kysymykset 5–11 taustoittivat kyselyn. Kysymyksellä 5 haluttiin selvittää vastaajien jo olemassa olevaa koulutusta. Vastausvaihtoehdoksi oli valikoitunut kulttuuriympäristöalalla oletettavasti toimivia tieteenaloja. Lisäksi vastaajalla oli mahdollisuus esittää avoimessa kentässä vaihtoehtojen ulkopuolinen koulutusala. *Koulutusalasasi?* kysymykseen vastasivat kaikki kyselyyn osallistuneet eli 53 vastaajaa.

Taustakysymyksenä haluttiin selvittää kyselyyn vastanneiden omaa koulutusala. Vastaajista huomattava osa, 37 kappaletta, edusti humanistista koulutusala. Seuraavaksi eniten vastauksia, viisi kappaletta, tuli teknillisen alan edustajilta. Kolmanneksi

eniten vastauksia tuli taidealan ja kasvatustieteellisen alan edustajilta, molemmilta aloilta vastaajia oli kolme kappaletta. Luonnonvara-alalta ja yhteiskuntatieteelliseltä alalta vastasi molemmista yksi henkilö. Muun, taulukon ulkopuolisen alan vastaajia oli kolme. Avoimeen kenttään olivat kaksi vastaajaa kertoneet olevansa poikkitieteelliseltä alalta ja yksi vastaaja kulttuurialalta.

Avoimet vastaukset: Muu, mikä?

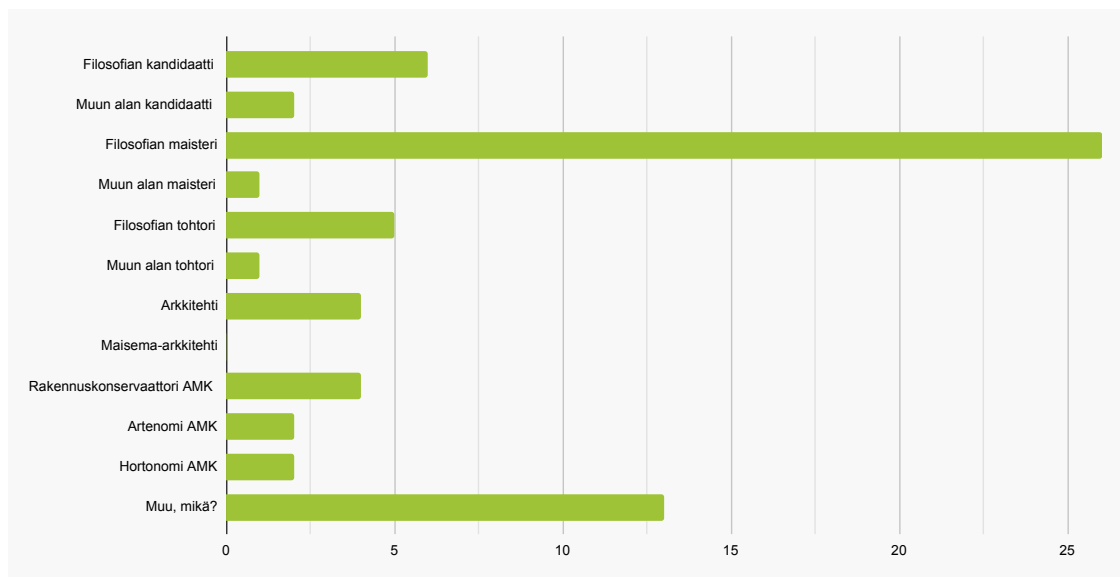
- Poikkitieteellinen
- Kulttuuriala
- Kaupallinen, tekninen sekä kulttuuriala

Vastaajien tutkinnot

Kuudes kysymys syvensi edellistä kysymystä vastaajien aiemmasta koulutuksesta. Valittavana oli eri tasoisia korkeakoulututkintoja sekä vapaa kenttä muille vaihtoehdoille. Useammista tutkinnoista vastaajaa pyydettiin valitsemaan keskeisimmät. *Tutkintosi? Mikäli sinulla on useampia tutkintoja, valitse keskeisimmät.* Vastaajien määrä: 53

Kysymys selvitti vastaajien koulutustaustaa. Vastaajista 26 oli koulutukseltaan filosofian maistereita, joihin lukeutui pääaineenaan kansatiedettä (6), maisemantutkimusta (4) ja arkeologiaa (3) opiskelleita. Muita pääaineita olivat muun muassa kulttuuriperinnön tutkimus, historia, taidehistoria, folkloristiikka ja maantiede. 13 vastaajaa oli koulutukseltaan kysymyksessä asetettujen vaihtoehtojen ulkopuolella ja näistä seitsemän oli ammattikorkeakoulututkintoja, esimerkiksi rakennusarkkitehti, interiööriconservaattori ja insinööri. Muita vastausvaihtoehtojen ulkopuolisia koulutuksia olivat esimerkiksi artesaani, rakennuskonservaattori, maaseutukehittäjä ja musiikinopettaja. Kuudella vastaajista oli filosofian kandidaatin tutkinto (muun

muassa kansatiede, kulttuuriperinnöntutkimus ja etnologia), ja viidellä filosofian tohtorin tutkinto (muun muassa arkeologia, taidehistoria ja kasvatustiede). Kaksi vastaajista oli hortonomeja (AMK) ja kaksi artonomeja (AMK). Yksi vastaajista oli yhteiskuntatieteen maisteri ja yksi yhteiskuntatieteiden tohtori.

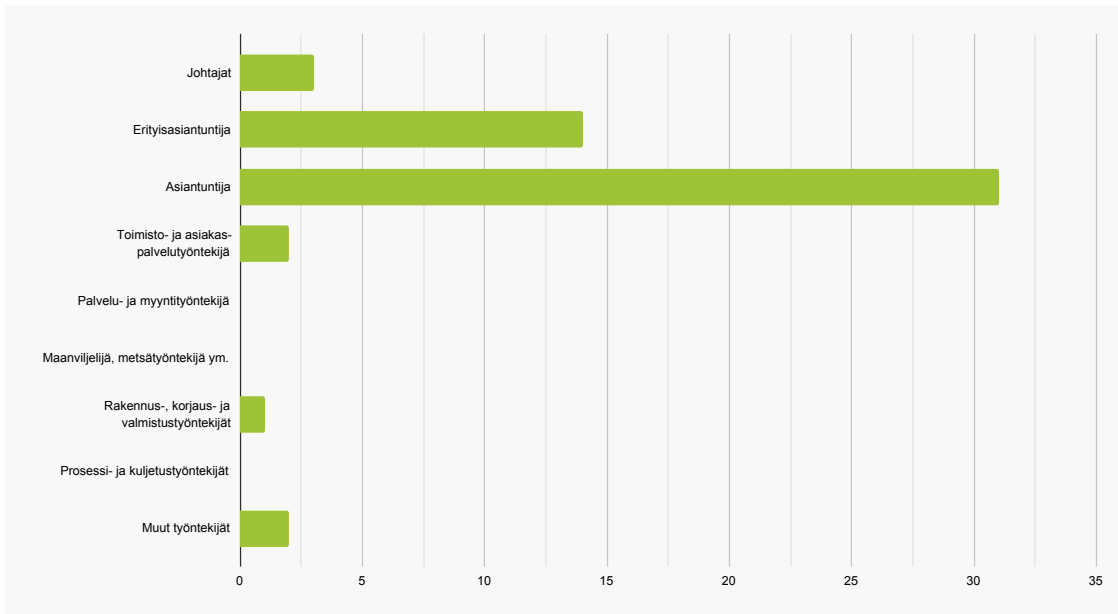
Vastaajien aiempi täydennyskoulutus

Kysymyksellä seitsemän oli tarkoitus selvittää kulttuuriympäristöalalla toimivien täydennyskoulutuksen tilannetta. Ovatko toimijat saaneet täydennyskoulutusta, mil-laista ja missä? *Oletko saanut kulttuuriympäristöalan täydennyskoulutusta? Mitä ja missä?* Kysymykseen vastaajien määrä oli 39. Kysymys oli avoin kysymys.

Kysymykseen vastanneista 18/39 ei ollut saanut kulttuuriympäristön täydennyskou-lutusta. Täydennyskoulutusta saaneista vastaajista kahdeksan vastaajaa oli saanut yliopistotasosta koulutusta erilaisten kurssien muodossa. Vastaajista kaksi oli suoritanut muuta korkeakoulutasosta täydennyskoulutusta. Muita yksittäisiä kursseja ja seminaareja oli suorittanut viisi vastaajaa. Työnsä kautta, tai työssään täydentävää koulutusta mainitsi saaneensa kaksi vastaajaa. Yksi vastaaja oli osallistunut liiton järjestämään täydentävään koulutukseen ja kaksi vastaajaa ilmoitta osallistuneensa tai parhaillaan olevansa täydentävässä koulutuksessa, mutta eivät kertoneen kou-lutuksen luonteesta tai järjestäjästä tarkemmin. Yksi vastaaja kertoi jopa itse järjes-tävänsä täydennyskoulutusta. Koulutusten aiheita olivat matkailu, paikkatieto, in-ventointi, restaurointi, rakennushistoria, kulttuuriperintö, teollisuusperintö, maan-käyttö ja kaavoitus, hallintotieteet ja juridiikka.

Vastaajien ammattinimikkeet ja ammattialat

Kysymyksissä kahdeksan ja yhdeksän selvitettiin vastaajien ammattinimikkeitä ja ammattialoja. Molemmissa kysymyksissä vastaajien määrä oli 53. *Ammattinimikkeitä* oli monipuolisesti, mistä esimerkkeinä muun muassa: Vuoromestari, rakennustutkija, arkeologi, museonjohtaja, tutkija, tutkimuspäällikkö, pääsihteeri, asiantuntija, projektisihteeri ja (museo)amanuenssi.

Ammattialaa kysyttäessä vastausvaihtoehtoina olivat tilastokeskuksen ammattiluokitukset sekä vapaa kenttä muille ammattialavaihtoehdoille. Suurin osa vastaajista, 31/53 luokitteli itsensä asiantuntijaksi. Halutessaan vastausta saattoi tarkentaa ja vastaajat tarkensivat alojaan seuraavasti: vesistöjen kulttuuriperintö, yhdyskuntasuunnittelu ja rakennushistoria, kulttuurimatkailu, kulttuuriympäristön suojeleminen, ammatillinen koulutus, konservointi (museovirasto), kulttuuripalvelut, maankäyttö, konservointi ja rakennussuojelu, maisema ja luonnonhoito, museoala, arkeologia, kulttuurihistoriallisen museon kaikki tehtävät, museo, maankäyttö, kansalaisjärjestö, tiedonjako, nuoriso- ja kulttuuriala, kasvatusala ja ammattikasvatus, maaseudun kehittäminen, musiikki ja kotiseutuhistoria, rakennettu kulttuuriympäristö, digitaalinen kulttuuriympäristökasvatus sekä ympäristösuunnittelu.

Erityisasiantuntijaksi itsensä luokitteli yhteensä 14 vastaajaa. Tarkentavia aloja olivat: arkeologia ja hallinto, rakennusperintö ja maaseutukehittäminen, kulttuuriympäristö / rakennussuojelu / restaurointi, kulttuuri, rakennettu kulttuuriympäristö, kaupunkisuunnittelu, arkeologia, museoala, kulttuuriympäristö, matkailu sekä kulttuuriperintökasvatus. Vastaajista kolme työskenteli johtaja-asemassa ja kaksi vastaajaa oli toimisto- tai asiakaspalvelutyössä. Loput kolme vastaajista olivat museoalan ja arkeologian freelancer, asiantuntija ja käsityöläinen sekä rakennus-, korjaus tai valmistustyöntekijä.

Verkostoituminen ja kolme tärkeintä yhteistyökumppania

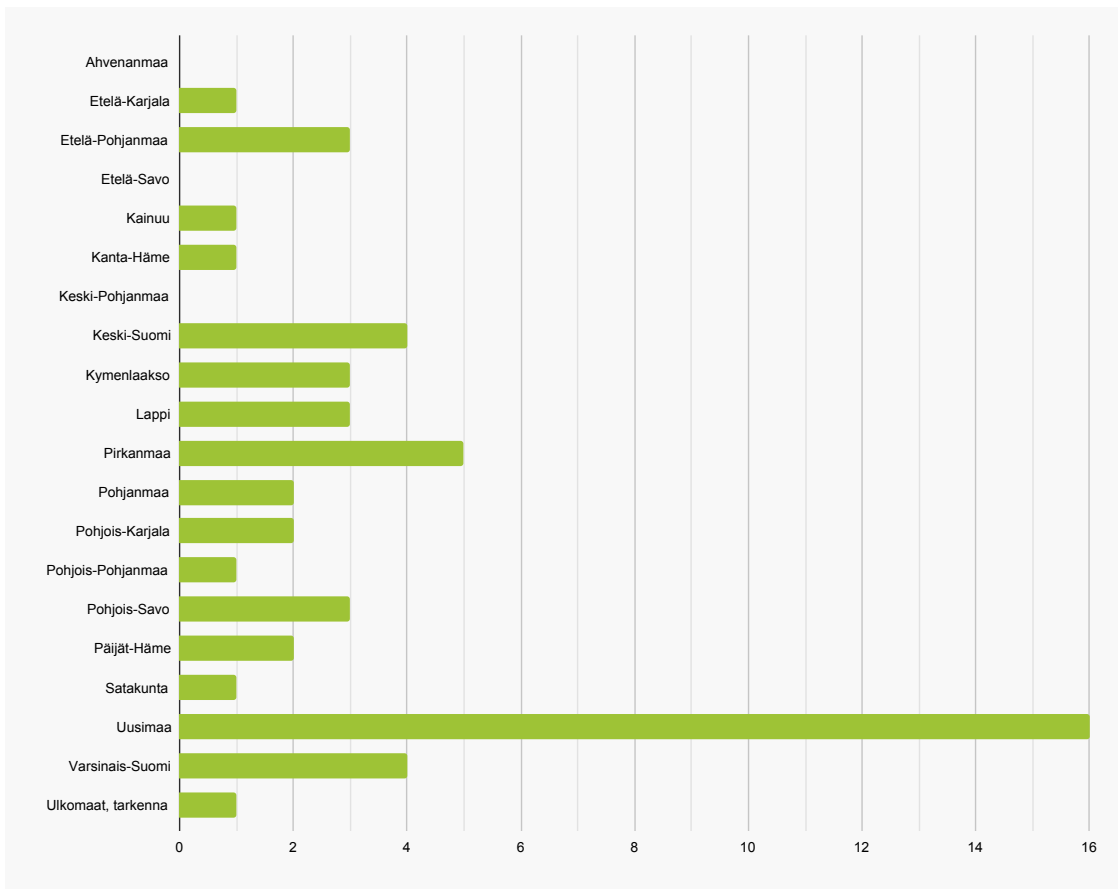
Kysymyksellä haluttiin selvittää kulttuuriympäristöalan toimijoiden verkostoja. Tässä kysymyksessä ei pyydetty asettamaan yhteistyökumppaneita mihinkään järjestykseen. *Kuinka olet verkostoitunut? Luettele kolme keskeisintä yhteistyökumppania verkostostasi kulttuuriympäristöalalla.* Vastaajien määrä: 50

1. Ensimmäiseksi eniten vastaajat mainitsivat verkostoikseen museon. Vastaajista useimmat nimesivät joko paikallisen museon, maakunnallisen museon tai Museoviraston. Yksi vastaaja kohdisti vastauksensa maakuntamuseon rakennustutkijoihin. Toiseksi eniten mainintoja saivat kunnat tai kaupungit ja niissä erityisesti rakennusvalvonta, kaavoitus ja tekninen toimi. Lisäksi yksi maininta kohdistettiin kulttuuri-toimeen ja yksi lähialueen matkailuorganisaatioihin. Yhdistykset sekä valtion virastot (mm. OPH, ELY-keskus, maakuntaliitto) sekä yliopistot mainittiin muutamissa vastauksissa. Muita tärkeinä koettuja verkostoja olivat työnantajat, kansainväliset kumppanit ja kollegat.
2. Toiseksi tärkeimpiä verkostoja kysyttäessä tarjottiin eniten museoita. Toiseksi eniten mainittiin viranomaistahot (mm. ELY-keskukset, Taike, muut viranomaiset ja liitot) Seuraavaksi tulivat yhdistykset ja järjestöt. Yliopistot, kollegat tai yritykset sekä kunnat tai kaupungit mainittiin myös toiseksi tärkeimpinä.
3. Kolmanneksi verkostoksi sai niin ikään eniten mainintoja museosektori, yhteensä 10 mainintaa. Toiseksi eniten mainintoja saivat viranomaistahot. Tähän siis sisältyivät maakuntien liitot, ELY-keskukset, ministeriöt ja myös Metsähallitus. Yhdistykset ja muuta yhteistyöverkostot mainittiin molemmat viidessä vastauksessa ja kollegat sekä yliopistot saivat molemmat kolme mainintaa.

Vastaajien työskentelyalueet

Viimeisen taustoittavan kysymyksen tarkoitus oli selvittää vastaajien *työskentelyalueet*. *Pääasiallinen työskentelyalueesi?* Vastaajien määrä: 53

Suurin osa vastaajista työskentelee Uudenmaan alueella, 16/53. Toiseksi eniten vastauksia (tähän kysymykseen) tuli Pirkanmaalta, 5/53. Kolmanneksi Varsinais-Suomesta ja Keski-Suomesta, molemmista 4/53. Etelä-Pohjanmaa, Kymenlaakso, Lappi ja Pohjois-Savo antoivat jokainen kolme vastausta. Pohjanmaa, Pohjois-Karjala ja Päijät-Häme 2/53 ja yksi vastaus tuli Etelä-Karjalasta, Kainuusta, Kanta-Hämeestä, Pohjois-Pohjanmaalta, Satakunnasta ja ulkomailta, mikä tarkentui avoimessa vastauksessa Itämeren alueeksi. Positiivista oli, että kysely tavoitti vastaajia lähes joka alueelta: vain Ahvenanmaa, Etelä-Savo ja Keski-Pohjanmaa jäivät kyselyn tavoittamattomiin.

Mitä kulttuuriympäristö on

Kysymykset 12–15 keskittyivät kulttuuriympäristön määrittelyyn. Kysymyksellä 12 haluttiin selvittää miten kulttuuriympäristöalan toimijat itse määrittelevät kulttuuriympäristön tai miten se heidän mielestään pitäisi määritellä. *Mitä kulttuuriympäristö mielestäsi on tai mitä sen pitäisi olla?* Vastauksien määrä: 46

Tähän kysymykseen tuli paljon vastauksia. Lähes jokaisessa kulttuuriympäristö oli määritelty sellaiseksi ympäristöksi, joka on syntynyt ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa tai ympäristöksi, jossa näkyy ihmisen vaikutukset ja toiminta. Kulttuuriympäristö ymmärretään sekä aineettomana että aineellisena. Kulttuuriympäristö on myös arkeologinen ympäristö, jossa ihmisen jäljet eivät välttämättä näy maan päällä.

Vastauksissa tuotiin esiin myös käsitteen laajuutta ja ehkä eräänlaista määrittelyn vaikeutta. Käsite on laaja ja jokaisen oma kokemusmaailma muovaa sitä. Yksi vastaaja koki myös käsitteen hankalaksi ja huonosti tunnetuksi. Toinen taas koki, että termi soveltui lähinnä hallinnon kieleen.

Yksi kulttuuriympäristön tärkeä piirre vastausten perusteella on myös se, että se muuttuu joka hetki ja kerää kerroksia. Kulttuuriympäristö koettiin kaikille kuulu-

vaksi tiedolliseksi ja taiteelliseksi omaisuudeksi, joka kattaa sekä historialliset että modernin ajan rakennukset, myös huoltorakennukset ja vajat. Kulttuuriympäristö on toiminnallisen arkipäiväisen ympäristön osa. Kulttuuriympäristöön sisältyy myös paljon arvoja ja arvokeskustelua. Kulttuuriympäristö-käsite liitetään vastauksissa myös tiiviisti kulttuurin käsitteen määritelmään ja siitä vaikeasti irrotettavaksi.

Kulttuuriympäristö on ihmisen ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta syntyneitä jälkiä (arkeologisia tai edelleen käytössä olevia kohteita, maaseudulla tai kaupungissa). Kulttuuriympäristö kantaa aina merkityksiä, välittää tietoa historiasta. Kulttuuriympäristöksi nimeäminen on myös aktiivista toimintaa: ihmiset määrittävät mitä se on, sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla.

Kulttuuriympäristö on tunnistettu ja ymmärretty ajallinen ja fyysinen paikka, maisema ja ihmiskäsitys, jota voidaan jakaa ja aikaansaada jatkuvuuden kokemus useille toimijoille konkreettisen yhteistyön tuloksena.

Kulttuuriympäristö on ympäristö, johon ihmisen toiminta on jättänyt oman jälkensä. Se on fyysinen, henkinen, symbolinen, ihmisen identiteettiin vaikuttava ympäristö, jolla on monia merkityksiä yksilöille ja ihmisryhmille, paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti tai maailman laajuisesti.

Kulttuuriympäristön tulisi minun mielestäni olla PERINTÖ, jolla on kollektiivinen arvostus. Perintö, jota perinnön saajat eivät tuhlaa vaan jota he arvostavat ja vaalivat, ja jonka he laittavat kasvamaan korkoa niin, että heidän omat jälkipolvensa saisivat periä entistä ehomman kulttuuriympäristön. Kaikkein arvokkaimpana kulttuuriperintönä ympäristössä näen ne kohteet, joilla on pitkä historia. Ne puhuttelevat eniten, niihin liittyy enemmän tarinaa ja vaikuttavuutta. Niillä on yhteys aikaan, jonka nähneitä sukupolvia ei ole enää elossa. Ne antavat juuria ja tunteen sukupolvien jatkumosta. Ne herättävät ihmetystä ja kunnioitusta, uteliaisuutta ja ihastusta. Ne ovat osa ihmisyyden tarinaa.

Kokonaisuus, jossa ihminen elää, asuu, työskentelee ja viettää aikaansa. Sen tulisi olla mahdollisimman pitkälle omanlaisia valintoja eikä pakonsanelemaa.

Se aistimuskokemuksellinen ilmapiiiri ja toimintaympäristö, jonka me omalla toiminnallamme alati luomme ympärillemme ja josta me ammennamme voimamme olla olemassa, kasvaa ja kehittyä se tehdä työtä yhteiseksi hyväksemme.

Kolme keskeisintä kulttuuriympäristöalan toimijaa tai hallinnonala

Kysymyksellä 13 pyrittiin selvittämään kulttuuriympäristöihin liittyviä keskeisiä toimijoita tai hallinnon aloja. Tahoja ei pyydetty asettamaan mihinkään järjestyk-

seen. *Luettele mielestäsi kolme keskeisintä kulttuuriympäristöihin liittyvää toimijaa tai hallinnonala.* Vastaajien määrä: 49

Keskeisimpiä kulttuuriympäristöihin liittyviä toimijoita ovat pitkälti samat instituutiot, jotka ovat kyselyn vastauksissa tähänkin asti näkyneet. Eniten mainintoja tuli museosektorille ja toiseksi eniten ministeriöille. Kolmantena mainittiin kunnat ja erityisesti maankäytön suunnittelu. Myös yliopistot, koulut ja muut opetusta järjestävät tahot sekä viranomaiset (tässä ELY-keskus ja maakuntaliitto) saivat muutamia mainintoja.

Keskeisimpinä toimijoina mainittiin myös viranomaistahot (ELY-keskukset, ministeriöt ja muut hallinnolliset viranomaiset). Toiseksi eniten mainintoja sai museosektori. Kunnat koettiin myös tärkeiksi toimijoiksi. Kolmantena merkittävänä toimijana mainittiin erityisesti ministeriöt ja ELY-keskukset. Seuraavaksi eniten mainittiin kunnat ja museot. Yhdistykset koettiin myös tärkeinä.

Kaikkiaan kolme tärkeintä toimijaa vastausten perusteella siis ovat: 1. Viranomaistahot, johon kuuluvat ministeriöt, maakuntien liitot, ELY-keskukset sekä muut hallinnolliset virastot. 2. Museot, johon tässä laskettu myös Museovirasto. 3. Kunnat ja erityisesti niiden kaavoitus.

Keskeisimmät kulttuuriympäristöalan ammattiryhmät

Kysymyksessä 14 pyydettiin vastaajia luettelemaan kolme mielestään keskeisintä kulttuuriympäristöalan ammattiryhmää. Ammattiryhmiä ei pyydetty laittamaan tärkeysjärjestykseen. *Luettele mielestäsi kolme keskeisintä kulttuuriympäristöalan ammattiryhmää.* Vastaajien määrä: 45

1. Keskeisimpiä kulttuuriympäristön ammattiryhmiä ovat vastausten perusteella kaavoittajat, rakennustutkijat ja museoalan toimijat. Myös arkeologi ja tutkija, opettaja, arkkitehti tai viranomainen olivat keskeisiä.
2. Toisena mainittiin eniten maankäytön suunnittelu. Toiseksi eniten vastauksissa oli mainittu rakennustutkijat ja kolmantena museot viidellä maininnalla. Erityisasiantuntijat ja erikoissuunnittelijat keräsivät joitakin mainintoja kuten myös tutkijat. Kolmessa vastauksista mainittiin arkeologi ja konservaattori.
3. Kolmanteen kohtaan alkoi jo tulla enemmän hajontaa. Keskeisimmät ammattiryhmät olivat museoala ja arkkitehti, molemmat olivat kuudessa vastauksessa. Muita ryhmiä olivat kaupunkisuunnittelu, arkeologit ja virkamiehet. Tutkija ja konservaattori saivat myös hajamainintoja.

Kulttuuriympäristöalaan sisältyviä toimintasektoreita

Viidestoista kysymys oli viimeinen kulttuuriympäristöalan määrittelyosuuden kysymys. Kysymyksellä pyrittiin selvittämään kulttuuriympäristöalan toimintasektoreiden tärkeysjärjestystä. Vastajia pyydettiin asettamaan annetut sektorit mielestään tärkeysjärjestykseen asteikolla 1–11. *Määrittele kulttuuriympäristöalaan sisältyviä toimintasektoreita tärkeysjärjestyksessä siten, että 1 on tärkein ja 11 vähiten tärkeä.* Vastajien määrä: 53

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Kulttuuriperintöhallinto	23	5	5	4	5	2	2	2	1	2	2
Terveys- ja hyvinvointiala	3	1	1	1	1	2	3	1	7	9	24
Kulttuurimatkailu	0	1	5	2	3	9	3	4	15	6	5
Konservointi ja restaurointi	4	1	1	9	7	4	7	13	5	1	1
Korjausrakentaminen	0	3	6	3	9	11	4	6	5	6	0
Luonnonvarahallinto	0	0	5	0	3	3	7	6	5	13	11
Ympäristöhallinto	4	11	7	7	6	4	5	2	3	3	1
Maankäytön suunnittelu	10	8	10	7	5	3	4	1	1	2	2
Museotoimi	5	13	6	6	5	3	2	8	1	2	2
Opetus	2	3	4	8	4	3	9	5	7	7	1
Tutkimus	2	7	3	6	5	9	7	5	3	2	4

Tärkeimpinä kulttuuriympäristöalan toimintasektorina erottuivat selvästi kulttuuriperintöhallinto ja maankäytön suunnittelu. Toiseksi tärkeimpänä pidettiin kyselyn mukaan museotoimea, sen perässä heti ympäristöhallintoa ja maankäytön suunnittelua. Kolmanneksi tärkeimpänä pidettiin maankäytön suunnittelua ja tämän jälkeen ympäristöhallintoa. Vähiten tärkeänä oli koettu terveys ja hyvinvointiala ja seuraavaksi luonnonvarahallinto. Hieman yllättäen kulttuurimatkailu sekä konservointi ja restaurointi oli koettu melko vähän tärkeiksi, vaikka ne –etenkin konservointi ja korjausrakennus– nousivat nimenomaan esiin avoimissa kysymyksissä. Toki konservointi ja restaurointi voidaan mieltää myös osaksi museotoimea.

Humanistinen koulutusala, 37 vastaajaa

Humanistisen koulutusalan valinneiden vastaajien vastauksien keskiarvoja tarkastellessa kulttuuriympäristöalan toimintasektoreista tärkein oli kulttuuriperintöhallinto, toiseksi tärkeimpiä maankäytön suunnittelu, museotoimi ja ympäristöhallinto. Vähiten tärkeitä toimintasektoreita olivat vastaajien mielestä terveys- ja hyvinvointiala, luonnonvarahallinto sekä kulttuurimatkailu.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Keskiarvo
Kulttuuriperintöhallinto	16	4	4	3	2	2	0	2	1	1	2	3,4
Terveys- ja hyvinvointiala	2	0	1	1	0	2	3	0	4	7	17	9,1
Kulttuurimatkailu	0	0	3	1	3	8	3	2	9	4	4	7,5
Konservointi ja restaurointi	2	1	0	7	6	2	5	8	4	1	1	6,2
Korjausrakentaminen	0	1	4	2	6	7	4	5	4	4	0	6,4
Luonnonvarahallinto	0	0	2	0	1	1	6	4	4	9	10	8,8
Ympäristöhallinto	2	9	5	3	5	2	4	1	3	2	1	4,8
Maankäytön suunnittelu	8	6	5	6	3	3	1	0	1	2	2	4,1
Museotoimi	4	10	6	4	4	1	1	5	0	2	0	4,1
Opetus	1	2	4	5	4	2	5	5	6	3	0	6,2
Tutkimus	2	4	3	5	3	7	5	5	1	2	0	5,4

Teknillinen koulutusala, 5 vastaajaa

Teknillisen koulutusalan valinneiden vastaajien mukaan tärkeimmät kulttuuriympäristöalan toimintasektorit olivat maankäytön suunnittelu, tutkimus sekä ympäristöhallinto ja korjausrakentaminen. Teknisen koulutusalan vastaajien mukaan vähiten tärkeitä olivat annetuista vaihtoehdoista terveys ja hyvinvointiala, kulttuurimatkailu sekä luonnonvarahallinto.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Keskiarvo
Kulttuuriperintöhallinto	1	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	5,0
Terveys- ja hyvinvointiala	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	2	8,8
Kulttuurimatkailu	0	0	0	1	0	0	0	0	2	1	1	8,6
Konservointi ja restaurointi	0	0	0	1	0	1	0	2	1	0	0	7,0
Korjausrakentaminen	0	1	1	0	1	2	0	0	0	0	0	4,4
Luonnonvarahallinto	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	1	8,6
Ympäristöhallinto	2	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	4,4
Maankäytön suunnittelu	0	1	3	0	0	0	1	0	0	0	0	3,6
Museotoimi	1	0	0	0	0	0	1	2	0	0	1	7,0
Opetus	1	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0	4,6
Tutkimus	0	2	0	0	2	1	0	0	0	0	0	4,0

Muut koulutusalat, 11 vastaajaa

Muiden koulutusalojen vastauksissa on nähtävissä kunkin alan omat painotukset. Vastaajista yksi oli yhteiskuntatieteelliseltä alalta. Hänen mielestään tärkeimmät kulttuuriympäristöalaan sisältyvät toimintasektorit ovat terveys ja hyvinvointiala,

korjausrakentaminen sekä konservointi ja restaurointi. Vähiten tärkeinä vastaaja piti tutkimusta, opetusta ja kulttuurimatkailua. Yksi luonnonvara-alan koulutuksen saanut toimija piti tärkeimpänä kulttuuriympäristöalan toimintasektorina kulttuuriperintöhallintoa. Seuraavaksi tärkeimmät olivat ympäristöhallinto sekä luonnonvarahallinto. Vähiten tärkeinä vastaaja piti tutkimusta, terveys- ja hyvinvointialaa sekä kulttuurimatkailua.

Taidealan vastaajia oli kolme ja ryhmän vastausten keskiarvojen mukaan tärkeimpinä kulttuuriympäristöalaan sisältyvinä sektoreina pidettiin kulttuuriperintöhallintoa, maankäytön suunnittelua ja museotoimea. Vähiten tärkeitä olivat terveys- ja hyvinvointiala, tutkimus sekä konservointi ja restaurointi. Muita koulutusaloja olivat vastaajien omien tarkennusten mukaan esimerkiksi poikkitieteellinen, kulttuuriala sekä kaupallinen, tekninen ja kulttuuriala. Vastaajat arvostivat eniten konservointia ja restaurointia, maankäytön suunnittelua sekä tutkimusta. Vähiten tärkeinä pidettiin terveys- ja hyvinvointialaa, luonnonvarahallintoa sekä museotoimea.

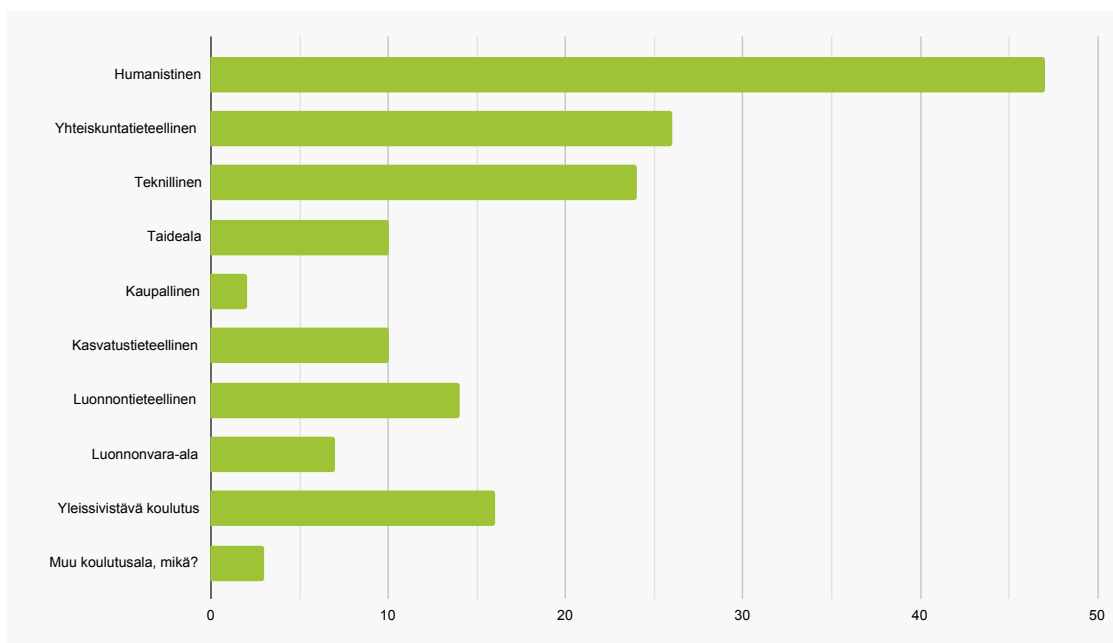
	Yhteiskunta- tieteellinen (1)	Luonnon- vara-ala (1)	Taideala (3)	Kasvatus- tieteellinen (3)	Muu, mikä (3)
Kulttuuriperintöhallinto	4,0	1,0	1,7	1,0	5,7
Terveys- ja hyvinvointiala	1,0	10,0	10,3	7,3	10,7
Kulttuurimatkailu	9,0	9,0	4,3	7,0	8,0
Konservointi ja restaurointi	3,0	7,0	7,7	6,0	2,3
Korjausrakentaminen	2,0	8,0	5,0	8,0	6,3
Luonnonvarahallinto	6,0	3,0	7,3	4,7	8,7
Ympäristöhallinto	5,0	2,0	4,7	4,3	4,7
Maankäytön suunnittelu	7,0	5,0	3,0	5,0	3,3
Museotoimi	8,0	4,0	3,3	5,3	7,0
Opetus	10,0	6,0	9,0	9,3	5,0
Tutkimus	11,0	11,0	9,7	8,0	4,3
Yhteensä	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0

*Muut koulutusalat 1) poikkitieteellinen, 2) kulttuuriala ja 3) kaupallinen, tekninen ja kulttuuriala.

Kulttuuriympäristöalan olennaisimmat koulutusalat

Kyselyn päättäneet kysymykset 16 ja 17 liittyivät kulttuuriympäristöalan osaamistarpeisiin ja koulutustilanteeseen. Kysymyksessä 16 pyydettiin vastaajaa valitsemaan valmiista vaihtoehtoista kolme vastaajan mielestä olennaisinta vaihtoehtoa. Vastausvaihtoehtoihin oli valittu kulttuuriympäristöalaan liittyviä tieteenaloja. Vastaajalle annettiin myös mahdollisuus esittää muita, annettujen vaihtoehtojen ulkopuolisia vaihtoehtoja. *Mitkä koulutusalat liittyvät mielestäsi olennaisimmin kulttuuriympäristöalaan? Valitse kolme mielestäsi olennaisinta vaihtoehtoa.* Vastaajien määrä: 53

Olenneimpana kulttuuriympäristöalaa liitetään humanistinen koulutusala. Vastaaajista jopa 47 oli tätä mieltä. Toiseksi olennaisin koulutusala oli yhteiskuntatieteellinen (26) ja kolmantena teknillinen (24). Kaikki vaihtoehdot saivat kyselyssä kannatusta, mutta vähiten olennaisena koettiin kaupallinen ala. Toisaalta yksi vastaaja on kommentoinut avoimeen vastauskenttää kaikkien mainittujen koulutusalojen olevan olennaisia.

Avoimet vastaukset: Muu koulutusala, mikä?

- Ammattikoulutus
- Ehdottomasti kaikki edellä mainitut
- Juridinen

Koulutussektorilla toimivien tarjoama koulutus

Kysymys 17 oli suunnattu koulutussektorilla toimiville kulttuuriympäristötoimijoille. Kysymyksellä haluttiin selvittää millaista kulttuuriympäristöalan koulutusta vastaajat tarjoavat. Mikäli vastaaja ei tarjonnut koulutusta saattoi hän siirtyä suoraan vastausten lähettämiseen. *Mikäli toimit koulutussektorilla, minkälaista kulttuuriympäristöalan koulutusta tarjoat?* Vastaajien määrä: 14

Teen kouluvierailuja ja pidän yleisöesitelmää.

Järjestän arkkitehtuurityöpajoja peruskouluikäisille, sekä opetan Tampereen teknillisessä yliopistossa yhdyskuntasuunnittelun perusteita. Molemmissa opetustöissä kulttuuriympäristö on taustalla, koska näissä opetetaan huomioimaan ja ymmärtämään ympäröivää rakennettua ympäristöä.

Toisen asteen ammatillista man alan kulttuurin tuntemusta.

Konservointi ja restaurointi.

Arkeologia osana kulttuuriperintöä, kulttuuriympäristöä.

Toimin tutkijana ja opettaja yliopistossa arkkitehtuurin historian koulutusohjelmissa.

Suomalaisen maiseman ja ympäristön kulttuurihistoriaa -luentoja ja kursseja.

Luentoja, maastokursseja: kohteiden tunnistamista, ky:n havainnointia, paikallisten osallistamiseen pyrkivää koulutusta.

Opetan sukututkimusta, jossa korostan paikallishistorian merkitystä menneen ajan ihmisen elämän tulkinnassa.

Virikemateriaalin valmistusta.

Suomalainen kulttuuriperintö tutuksi.

Toimin varhaiskasvatuksessa. Päiväkodista lähtien lapsille tarjotaan kulttuuriympäristöön tutustumisen tilaisuuksia ja toiminnan malleja, joiden avulla he oppivat havaitsemaan ihmisen jättämän toiminnan jäljet, arvioimaan niitä ja näkemään omat vaikutusmahdollisuutensa ympäristöstä huolehtimisessa, kantamaan vastuuta niistä jäljistä joita he itse omalta osaltaan jättävät ja arvostamaan säilytettyjä perinneympäristöjä.

Varhaiskasvatuksessa luodaan jo yksilön oppimisedellytykset hyötyä yleissivistävän koulutuksen tarjoamasta opetuksesta. Kulttuuriympäristökasvatus yleissivistävässä koulutuksessa ohjaa ihmisen suhteen muodostumista kulttuurisiin arvoihin ja ympäristöön.

Lopuksi

Kyselyn tarkoitus oli selvittää kulttuuriympäristöalalla toimivien henkilöiden täydennyskoulutuksen tarvetta sekä selvittää millaista täydennyskoulutusta alan toimijat itse työssään kokevat tarvitsevänsä nyt ja millaista erikoistumista tarvitaan tulevaisuudessa. Kysely toteutettiin joulu-helmikuussa 2016–2017 Webropol-kyselynä. Kyselyn vastausten perusteella kulttuuriympäristöalan toimijoiden keskuudessa on tarvetta ja kiinnostusta alan erikoistumiskoulutukselle.

Kulttuuriympäristöalan kentällä on tarve poikkitieteelliseen ja laaja-alaiseen asiantuntijuuteen. Jatkuvaa kouluttautumista tarvitaan kaikilla sektoreilla. Verkostoituminen ja eri asiantuntijoiden yhteistyö koettiin myös tärkeänä ja kehittämistä kaipaavana. Erityisesti kaavoitukseen ja maankäyttöön sekä näiden prosessien tuntemiseen kiinnitettiin monissa vastauksissa. Kulttuuriympäristöt koettiin kaupunki- ja kuntasuunnittelussa haasteena nyt ja tulevaisuudessa. Digitaalisuuden tuomat haasteet mutta myös erinomaiset mahdollisuudet nousivat vastausten joukosta yhtenä tärkeänä teemana. Kulttuuriympäristökentällä on jo tunnistettu esimerkiksi paikkatiedon hyödyntämisen mahdollisuudet. Digitaalisuus tuo mahdollisuuksia parantaa niin arkistojen käytettävyyttä kuin kulttuuriympäristöjen kaupallista hyödyntämistä.

Ympäristökasvatus ja osallistaminen olivat myös hyvin tärkeitä teemoja, jotka nousivat esiin kautta koko kyselyn. Ympäristökasvatus koettiin tärkeänä keinona vaikuttaa nyt ja tulevaisuudessa.

Yhteenvedo

Kulttuuriympäristöalaa luonnehtii vahva yhteinen eetos. Tausta-alasta tai ammatista riippumatta kulttuuriympäristötoimijoita yhdistää halu säilyttää kulttuuriympäristöä ja maisemaa sekä toimia niiden hyväksi. Hyvällä syyllä voi puhua kulttuuriympäristöalasta kutsumuksena.

Jos kulttuuriympäristöalaa itseään pyrkii prosessin ja siihen osallistuneiden kautta hahmottamaan, se näyttöytyy moniaineeksisena ja -äänisenä, hieman hajanaisenaakin. Myös itse kulttuuriympäristö voidaan ymmärtää vaihtelevasti. Alalla erottuu kuitenkin kaksi hallitsevaa ryhmää: pääosin humanistisen koulutuksen saaneet museosektorilla työskentelevät sekä arkkitehti- tai muun teknisen suunnittelijakoulutuksen saaneet maankäytön suunnittelun parissa toimivat. Työelämä jakautuu karkeasti museoalan, kuntien sekä valtion ympäristöhallinnon kenttiin.

Vastausten pohjalta voidaan perustellusti puhua kulttuuriympäristöalasta tiettyjen ryhmien ja taustatahojen yhteisenä nimittäjänä, vaikka alaa onkin vaikea rajata yksiselitteisesti. Koulutuksen kehittämisehdotukset olivat niin ikään varsin samansuuntaisia. Vastauksista kävivät ilmi eri ryhmien hivenen toisistaan eroavat prioriteetit mutta toisaalta selkeä suuntautuminen monialaiseen yhteistyöhön ja kiinnostus koko kulttuuriympäristökentän parempaan tuntemukseen.

Työpajakierroksen ja kyselyn perusteella työelämälähtöiselle, monialaiselle kulttuuriympäristöalan asiantuntijan tutkinnon ulkopuoliselle koulutukselle on ilman muuta tarvetta. Se, minkälaisena koulutustarve ymmärrettiin, vaihteli jonkun verran. Kyselyvastaajista osa ymmärsi kyseen olevan myös kulttuuriympäristökasvatuksesta ja katsoi sen mukaisesti alan koulutusta tarvittavan läpäisevästi kaikilla koulutusasteilla. Työelämälähtöiselle koulutukselle nähtiin puolestaan tarvetta sekä keskiasteella että korkeakouluasteella. Mielipiteet koulutuksen sopivasta laajuudesta erosivat niin ikään, mutta eniten kannatusta sai erikoistumiskoulutuksen tavoitteita vastannut laajahko tutkinnon ulkopuolinen kokonaisuus, johon sisältyisi myös työssä oppimista.

Työpajoissa ja kyselyvastauksissa ilmeni pitkälle menevä yhteisymmärrys alan ydinsubstansseista, joiden hallinta tulisi koulutuksen avulla varmistaa ja ajantasaistaa. Näiden ”siltaopintojen” katsottiin sisältävän ainakin konservointimenetelmiin tutustumista, inventointia ja arvotusta sekä lainsäädäntö- ja hallintotietoa. Tässä suhteessa ajatukset menivät lähelle perinteistä täydennyskoulutusta, jollaista kulttuuriympäristöalalla on ollut toisinaan tarjollakin.

Työpajoissa esiin nousseet tulevaisuudessa tarvittavat kulttuuriympäristöalan valmiudet painottuivat vaihtelevasti kyselyvastauksissa. Osallistumiseen ja sujuvoittamiseen (fasilitointiin) liittyvät taidot saivat molemmissa suurta kannatusta. Osallistuminen nähtiin osin vielä hallintokeskisenä ”osallistamisena”, joka liittyy kulttuuriympäristökasvatukseen ja valistukseen kanssa, mutta yksittäisissä puheenvuoroissa

tuotiin esille myös kulttuuriympäristön monenkeskisen määrittelyn, asiantuntijoiden ja kansalaisten demokraattisen vuoropuhelun sekä yhteisöjen valtauttamisen merkitys.

Hyödynnettävyyteen liittyvistä valmiuksista kyselyvastauksissa tunnistettiin erityisesti markkinointi ja spesifimmin kulttuurimatkailu. Muuten teemaan liittyviä sisältöjä tuotiin esiin vaihdellen, mainintoja saivat mm. tuotteistaminen ja paikallisidentiteettien vahvistaminen. Yrittäjäyttä tuotiin erikseen esiin harvakseltaan.

Suhtautuminen digitaalisten valmiuksien kehittämiseen oli kyselyvastauksissa kaksijakoista, mikä saattaa osaltaan kertoa alan elävän vielä sen suhteen murrosvaihetta. Työpajojen viesti digitaalisuuden merkityksestä oli sitä vastoin yksiselitteinen. Sitä perusteltiin tilaajien, tuottajien ja käyttäjien tarpeiden tuntemuksella, lisääntyvällä digitaalisella vuorovaikutuksella ja joukkoistamisella, avoimen tiedon laajentuvalla käytöllä sekä muiden tietovarantojen hallinta- ja käyttötarpeella. Erityistarpeena nousi esiin paikkatieto-osaaminen.

Oman alueensa muodostivat kartoituskierroksen tuloksissa prosessiosaamisen valmiudet, joiden katsottiin korostuvan kaikkialla tulevassa monialaisessa kulttuuriympäristötyössä. Resurssien ennakoitu supistuminen näkyi rahoituksen hankinnan tärkeytenä, monenkeskisyys taas verkostoitumis- ja vuorovaikutustaitojen korostumisena.

Kulttuuriympäristöalaa kouluttavien yliopistojen ja työelämätoimijoiden yhteiset suunnitelmat kulttuuriympäristöalan asiantuntijan erikoistumiskoulutukseksi vastasivat pitkälle työpajoista ja kyselyvastauksista saatuja kentän toiveita. 30 – 60 opintopisteen (1 op = 27,5t opiskelijan työtä) kokonaisuus muodosti opintopolun, joka alkuvaiheessa sisälsi opiskelijan perehdytyksen, asiantuntijuustavoitteiden määrittelyn ja opintosuunnitelman laatimisen sekä laajuudeltaan opiskelijan aiemman osaamisen mukaan määräytyvät siltaopinnot. Koulutukseen sisältyi aiemmin hankitun osaamisen arviointi (AHOT).

Alkua seurasi perustietomoduli työelämän kannalta keskeisiksi todetuista viestintä- ja vuorovaikutustaidoista sekä prosessiosaamisesta. Alkuvaihe ja perustietomoduli kattoivat yhteensä kolmasosan suunnitellusta erikoistumiskoulutuksesta eli 10 – 20 op.

Perusvalmiusosuuden jälkeen opiskelijan valittavissa olisi ollut 1 – 2 erikoistumiskohdetta kokonaisuuden laajuudesta riippuen. Työelämäkierroksen tulosten mukaisesti nämä olisi voitu rakentaa osallistumisen, digitaalisuuden ja hyödynnettävyyden pohjalle. Toteutustavoiksi suunniteltiin työn ohella osallistumisen mahdollistavat intensiivikurssit ja verkko- tai monimuoto-opetus. Myös erityisvalmiuksien osuudeksi ajateltiin 10 – 20 op.

Kokonaisuuden loppupuoli muodostui opiskelijan työpaikallaan tekemästä projektista, jonka ohjaus ja seuranta tapahtuivat kouluttajatahon ja työnantajan yhteistyönä oppisopimus pohjaisen koulutuksen tapaan. Kokonaisuus oli tarkoitettu suoritettavaksi yksittäisten modulien läpäisyn lisäksi näyttökokeella. Työssä oppimisen osuudeksi muodostui niin ikään 10 – 20 op.

Suunnitteluvaiheeseen osallistuneiden seitsemän humanistista koulutus alaa edustavan ja kolmen muita koulutusaloja edustaneen yliopiston oli tarkoitus jakaa ja koordinoida eri osioiden koulutus sekä opiskelijoiden ohjaus ja seuranta keskenään. Vaikka koulutusvastuut eivät olisi jakautuneet aivan tasan, osallistuvien yliopistojen ja alojen määrä olisi pitänyt yksittäisten yliopistojen kuormituksen aisoissa eikä koulutuksesta olisi myöskään muodostunut minkään olemassa olevan perustutkintokoulutuksen jatketta. Toisaalta kouluttajatahojen ja koulutusalojen monipuolisuus olisi taannut koulutuksen kyvyn vastata työelämäkierrokselta saatuihin monitahoisiin tarpeisiin. Koordinointi yliopistojen kesken sekä niiden ja työelämän edustajien välillä olisi muodostanut ison haasteen ja vaatinut kunnan panostusta..

Kahdelta hakukierrokselta opetus- ja kulttuuriministeriöstä saadun palautteen perusteella vaikutti siltä että kulttuuriympäristöalan erityisluonnetta tai sen laajempaa yhteiskunnallista merkitystä ei onnistuttu täysin viestimään alan ulkopuolisille hakemuksissa. Monet OKM:n rahoittamista erikoistumiskoulutuksista liittyivät selvärajaisiin ammatillisiin lisäkoulutustarpeisiin, mihin nähden kulttuuriympäristöalan asiantuntijuudelta vaadittu monipuolisuus on voinut vaikuttaa turhan laajalta tai kirjavalta. Kulttuuriympäristöalan painottuminen julkishallintoon on myös saattanut vaikuttaa ongelmalliselta hallinnon yleistä supistamistrendiä vasten.

ERKO-prosessi avasi mielenkiintoisen keskusteluyhteyden sekä yliopistojen kesken että työelämän suuntaan. Kulttuuriympäristöalan tarpeet nivoutuivat monilla yliopistotahoilla niiden muihin työelämälähtöisen koulutuksen intresseihin. Työelämän edustajat taas viestivät tarvetta tiiviiseen yhteistyöhön yliopistojen kanssa. Keskustelun toivoisi jatkuvan myös ilman rahoitustäkyä ja vapaana hakehtojen asettamista rajoituksista, jolloin sen piiriin saataisiin myös alalla tärkeää työtä tekevät ammatikorkeakoulut. Mikäli valtiovalta näkee tutkinnon ulkopuolisen erikoistumiskoulutuksen tulevaisuudessa jälleen rahoittamisen arvoiseksi, nyt tehty työ tarjoaa tälle kulttuuriympäristöalan piirissä pitkälle valmiin pohjan.

Lähteet

Kallunki, Jarmo & Seppälä, Hannele, 2016. Korkeakoulujen erikoistumiskoulutukset, käsikirja koulutusten kehittäjille. Arene & Unifi, Helsinki.

MacCannell, Dean, 1973. "Staged Authenticity: Arrangement of Social Space in Tourist Settings." *Journal of American Sociology* 79 (November).

Nykänen, Seija & Tynjälä, Päivi, 2012. "Työelämätaitojen kehittämisen mallit korkeakoulutuksessa." *Aikuiskasvatus* 32 (1).

Rouhelo, Anne & Trapp, Heli (toim.), 2013. Tulevaisuuden asiantuntijuutta rakentamassa. FUTUREX – Future Experts -hanke. Turun yliopisto / Brahea, Turku.

Urry, John, 1990. "The 'Consumption' of Tourism." Teoksessa Clarke, D. - Doel, M. - Housiaux, K. (eds), *The Consumption Reader*. Routledge, London.

Liitteet

Liite 1. Työpajojen osallistujaluettelot

Työpaja 4.9.2015

Andersson Päivi, Keski-Suomen museo Halinen Päivi, Keski-Suomen ELY
Hanka Heikki, Jyväskylän yliopisto Huvila Pirjo, ICOMOS
Häyrynen Maunu, Turun yliopisto
Isotalo Juha, Taiteiden ja kulttuurin alojen ammattiliitto (TAKU)
Kuitunen Hannele, Pirkanmaan maakuntamuseo
Kumpulainen Miikka, Keski-Suomen museo
Lohtander Liisa, Kotiseutuliitto
Lonkila Helena, Jyväskylän yliopisto
Länsman Anni-Siiri, Siida-museo, Rovaniemi
Magga Päivi, Siida-museo, Rovaniemi
Mattila Mikko, Tampereen kesäyliopisto
Mikkonen Tuija, ympäristöministeriö
Mäkelä Katariina, Museoalan ammattiliitto
Niskanen Riitta, Lahden kaupunginmuseo
Niukko Kirsi, Turun yliopisto
Nummelin Liisa, Satakunnan Museo
Perttula Wesa, Helsingin yliopisto
Piiparinen Pekka, Lahden kaupunginmuseo; Rakennustutkijoiden yhdistys ry
Salmela Ulla, Museovirasto
Siivonen Katriina, Turun yliopisto
Sipari Pinja, DODO ry
Tahvonen Outi, Hämeen ammattikorkeakoulu
Taimi Maija, ympäristöministeriö
Uotila Kari, Muuritutkimus ky
Vaahtolampi Jonina, Kotiseutuliitto
Vauramo Anu, Metsähallitus
Venn Stephen, Helsingin yliopisto

Työpaja 18.4.2016

Heiskanen Jani, Heilu Oy
Hongisto Vesa, Museovirasto
Härö Mikko, Museovirasto
Häyrynen Maunu, Turun yliopisto
Kallunki Jarmo, Unifi
Leppämäki Tuula, Hämeenlinnan kaupunki
Lonkila Helena, Jyväskylän yliopisto

Mikkonen Tuija, ympäristöministeriö
Niukko Kirsi, Turun yliopisto
Perähuhta Minna, ympäristöministeriö
Raike Eeva, Turun yliopisto
Ranta Helena, Museovirasto
Seppälä Sirkka-Liisa, Museovirasto
Suominen Jaakko, Turun yliopisto
Virtanen Maria, Kansalliskirjasto

Työpaja 7.10.2016

Heiskanen Jari, Heiskanen & Luoto Oy
Häyrynen Maunu, Turun yliopisto
Koskinen Arja, Tampereen Museoiden kokoelmakeskus
Kuitunen Hannele, Pirkanmaan maakuntamuseo
Kurri Ilari, Kulttuuriympäristöpalvelut/Museovirasto
Lesell Kreetta, Pirkanmaan maakuntamuseo
Louhelainen Maaret, Turun yliopisto
Lusa Leena, Pirkanmaan ELY-keskus
Mikkonen Susanna, Tampereen yliopisto
Niemi Marjaana, Tampereen yliopisto
Niukko Kirsi, Rakennustutkijoiden yhdistys ry
Nummelin Liisa, Satakunnan museo
Puotunen Mia, Naantalin kaupunki
Raike Eeva, Turun yliopisto
Tammisto Saana, Kirkkohallitus
Vahtikari Tanja, Tampereen yliopisto
Vihreälehto Ira, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura

Työpaja 27.3.2017

Annala Henri, Luonnon-, ympäristö- ja metsätieteilijöiden liitto Loimu ry
Grahm Maarit, Turun yliopisto
Heinäemies Jussi, Suomen kulttuuriperinnön tuki ry
Heiskanen Jari, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Honkanen Antti, Lapin yliopisto MTI
Häyrynen Maunu, Turun yliopisto
Kallunki Jarmo, UNIFI
Kurri Ilari, Museovirasto
Lusa Leena, Tmi Leena Lusa, Rakennustutkijoiden yhdistys ry, Tampereen kesäyliopisto
Mattinen Maire, Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry
Nissi Aimo, Aalto-yliopisto arkkiteht. laitos

Raike Eeva, Turun yliopisto
Saarento Paula, Turun kaupunki
Sivula Anna, Turun yliopisto Kirsi Mäkinen / Hamk
Söderström Hanna, ympäristöministeriö
Tarkkio Laura, Turun yliopisto
Vauramo Anu, Metsähallitus

Liite 2. Kyselyn jakelu

Agricola, tapahtumat ja keskustelu
Arkeologit sähköpostilista
ICOMOS
Karhuseutu / Suomen Leader-ryhmät Kotiseutuliitto
Kulttuuriperinnön tuki ry
Kulttuuriympäristö.fi Kulttuuriympäristötutkimuksen seura
Kuntaliitto
Loimu ry
MAL-verkosto
Metsähallitus
Museoalan ammattiliitto
Museoliitto
Museoposti sähköpostilista
Pedaali ry
Pohjoismaisen konservattoriiliiton suomen osasto Rakennustaiteen seura
Rakennustutkijat
Suomen ympäristökeskus
TAKU ry

Hankkeen työelämä- ja yliopistopartnerit
Facebook: Maisemantutkimuksen omalla seinällä, josta jakoja 4 kpl.

Liite 3. Kyselylomake

Kulttuuriympäristöalan erikoistumiskoulutuksen tarpeita kartoittava kysely

1. Minkälaisissa työtehtävissä, työympäristöissä ja työelämän prosesseissa on tarvetta tutkimustietoon perustuvalla kulttuuriympäristöalan erityisosaamisella tällä hetkellä?

2. Minkälaisia keskeisiä asiantuntijatarpeita näet tulevaisuudessa kulttuuriympäristöalalla?

Mainitse nimenomaan erityisosaaminen, jota ei ole tällä hetkellä tarjolla tutkinto-opiskeluissa, täydennyskoulutuksessa tms.

3. Määrittele kulttuuriympäristöalan asiantuntijuuteen liittyviä keskeisimpiä tulevaisuuden osaamistarpeita, tärkeysjärjestyksessä siten, että 1 on tärkein ja 10 vähiten tärkeä. *

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Digitalisaatio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kansainvälisyys	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kestävä kehitys	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulttuurimatkailu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maankäyttö- ja suunnitteluosaaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Monialaisuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osallistaminen ja vuorovaikutus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Palvelumuotoilu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verkostoituminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viestintä	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Millaista lisäkoulutusta kulttuuriympäristöalalla tarvitaan mielestäsi eniten. *

Ammattikorkeakoulu

- Alempi yliopistotutkinto
- Ylempi yliopistotutkinto
- Jatkotutkinto
- Avoin yliopisto
- Täydennyskoulutus
- Laajempi työelämälähtöinen koulutuskokonaisuus
- Muu, minkälainen?

Taustoittavat kysymykset

5. Koulutusalasasi? *

- Humanistinen
- Yhteiskuntatieteellinen
- Teknillinen
- Taideala
- Kaupallinen
- Kasvatustieteellinen
- Luonnontieteellinen
- Luonnonvara-ala
- Yleissivistävä koulutus
- Muu, mikä?

6. Tutkintosi? *

Mikäli sinulla on useampia tutkintoja,
valitse keskeisimmät.

- Fil.kand. (tarkenna pääaine)

- Muun alan kandidaatti (tarkenna koulutusala)

- FM (tarkenna pääaine)

- Muun alan maisteri (tarkenna koulutusala)

- FT (tarkenna pääaine)

- Muun alan tohtori (tarkenna koulutusala)

- Arkkitehti
- Maisema-arkkitehti
- Rakennuskonservaattori AMK
- Artenomi AMK
- Hortonomi AMK
- Muu, mikä?

7. Oletko saanut kulttuuriympäristöalan täydennyskoulutusta? Mitä ja missä?

8. Ammattinimikkeesi? *

9. Mikä kuvastaa parhaiten ammattialaasi? *

- Johtajat
- Erityisasiantuntija (tarkenna ala)

- Asiantuntija (tarkenna ala)

- Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijä
- Palvelu- ja myyntityöntekijä
- Maanviljelijä, metsätyöntekijä, ym.
- Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät
- Prosessi- ja kuljetustyöntekijät
- Muut työntekijät (tarkenna, mikä?)

10. Kuinka olet verkostoitunut? Luettele kolme keskeisintä yhteistyökumppania verkostostasi kulttuuriympäristöalalla.

1.

2.

3.

11. Pääasiallinen työskentelyalueesi? *

- Ahvenanmaa
 - Etelä-Karjala
 - Etelä-Pohjanmaa
 - Etelä-Savo
 - Kainuu
 - Kanta-Häme
 - Keski-Pohjanmaa
 - Keski-Suomi
 - Kymenlaakso
 - Lappi
 - Pirkanmaa
 - Pohjanmaa
 - Pohjois-Karjala
 - Pohjois-Pohjanmaa
 - Pohjois-Savo
 - Päijät-Häme
 - Satakunta
 - Uusimaa
 - Varsinais-Suomi
 - Ulkomaat, tarkenna
-

Kulttuuriympäristöalan määrittely

12. Mitä kulttuuriympäristö mielestäsi on tai mitä sen pitäisi olla?

13. Luettele mielestäsi kolme keskeisintä kulttuuriympäristöihin liittyvää toimijaa tai hallinnonala.

1.

2.

3.

14. Luettele mielestäsi kolme keskeisintä kulttuuriympäristöalan ammattiryhmää.

1.

2.

3.

15. Määrittele kulttuuriympäristöalaan sisältyviä toimintasektoreita tärkeysjärjestyksessä siten, että 1 on tärkein ja 11 vähiten tärkeä. *

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Kulttuuriperintöhallinto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Terveys- ja hyvinvointiala	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulttuurimatkailu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Konservointi ja restaurointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Korjausrakentaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Luonnonvarahallinto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ympäristöhallinto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maankäytön suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Museotoimi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opetus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tutkimus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kulttuuriympäristöalan osaamistarpeet ja koulutustilanne

16. Mitkä koulutusalat liittyvät mielestäsi olennaisimmin kulttuuriympäristöalaan? *

Valitse kolme mielestäsi olennaisinta vaihtoehtoa.

- Humanistinen
- Yhteiskuntatieteellinen
- Teknillinen
- Taideala
- Kaupallinen
- Kasvatustieteellinen
- Luonnontieteellinen
- Luonnonvara-ala
- Yleissivistävä koulutus
- Muu koulutusala, mikä?

17. Mikäli toimit koulussektorilla, minkälaista kulttuuriympäristöalan koulutusta tarjoat?

Jos kysymys ei kosketa sinua, voit siirtyä lähettämään vastauksesi.

Kiitos vastauksista!

**KULTTUURIYMPÄRISTÖN ASIAANTUNTIJAN ERIKOISTUMISKOU-
LUTUKSEN KEHITTÄMISHANKE, LOPPURAPORTTI**

Toimittajat: Maunu Häyrynen, Helena Lonkila ja Katrina Virtanen

Kulttuuriympäristö on keskeinen identiteettien rakennusosa ja hyvän arkiympäristön tekijä. Sen vaaliminen ja siitä kertominen ovat entistä tärkeämpiä kaupungistumisen ja ympäristön muutoksen nopeutuessa. Kulttuuriympäristöalalla työskentelee asiantuntijoita monilla koulutustaustoilla ja erilaisissa tehtävissä. Heitä yhdistää kiinnostus kulttuuriympäristöön ja tarve sen suojelemiseen.

Loppuraportti kokoaa yhteen Turun yliopiston maisemantutkimuksen oppiaineen vetämän kulttuuriympäristöalan asiantuntijan tutkinnon jälkeisen erikoistumiskoulutuksen valmisteluhankkeen tulokset. Hankkeeseen liittyi alan työelämän koulutustarpeiden kartoitus. Valmisteluun osallistui joukko humanistisen ja muiden koulutusalojen vastuuyliopistoja sekä kulttuuriympäristöalan työelämän edustajia. Raportissa painottuvat alan tulevana osaamisalueina digitaalisuus, kulttuuriympäristöosallistuminen, kulttuuriympäristöjen hyödynnettävyys sekä prosessien hallinta. Lopussa hahmotellaan näitä alueita tukevia valmiuksia tuottavan, yliopistojen yhteisesti tarjoaman erikoistumiskoulutuksen malli.

**TURUN
YLIOPISTO**